

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

**İSPANYOL ELÇİ GARCIA DE SILVA Y FIGUEROA'NIN
GÖZÜYLE SAFEVİ ŞAH ABBAS DÖNEMİNDE
ZİYAFET MERASİMLERİ VE KADINLARIN DURUMU**

Renata Vázquez Santamaría

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

**İSPANYOL ELÇİ GARCIA DE SILVA Y FIGUEROA'NIN
GÖZÜYLE SAFEVİ ŞAH ABBAS'IN DÖNEMİNDE
ZİYAFET MERASİMLERİ VE KADINLARIN DURUMU.**

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Renata Vázquez Santamaría

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

Renata VAZQUEZ SANTAMARIA tarafından hazırlanan “*İspanyol Elçi Garcia de Silva y Figueroa'nın gözüyle Safevi Şah Abbas'ın döneminde ziyafet merasimleri ile kadınların durumu*” başlıklı bu çalışma, 21 Ocak 2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından “Yüksek Lisans Tezi” olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK (Başkan)

Prof. Dr. Rüya KILIÇ (Danışman)

Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ

Doç. Dr. Erkin EKREM

Yrd. Doç. Dr. Hulusi LEKESİZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf Çelik

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

21.01.2015

Renata VAZQUEZ SANTAMARIA

TEŞEKKÜR

Bu çalışma süresince tüm bilgilerini benimle paylaşmaktan kaçınmayan, her türlü konuda desteğini benden esirgemeyen ve tezimde büyük emeği olan, aynı zamanda kişilik olarak ta bana çok şey katan Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden danışman hocam, sayın Profesör Doktor Rüya Kılıç'a sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca düzeltmeler konusunda bana desteklerinden ötürü değerli arkadaşlarım Avni Ancaza'ya, Emin Talay'ya, Serkan Dalkılıç'a ve Ayşem Memişoğlu'ya da sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim. Aynı şekilde, her hususta her türlü desteği sağlayan sevgili dostlarım Elena Sánchez Arrillaga, Mehmet Talha Kalkan, Ali Rıza Mukkadem ve Elif Çevik'in katkısı olmadan bu tezi asla tamamlayamazdım İspanyol Hoca Joaquin Cordoba'ya ve Portekizli Hoca Rui Manuel Loureiro'ya da bu projede beni destekledikleri için teşekkür ederim.

Tezi yazdığım süre boyunca bana maddi manevî her türlü desteği veren çok sevdiğim anneme ve kız kardeşime ve özellikle kıymetli amcam Juan Moron Otero'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Onların sonsuz desteği olmasa bu tezi asla tamamlayamazdım.

Tezim ile ilgili bütün hatalar, eksiklikler ve yetersizlik tamamıyla bana aittir.

ÖZET

VAZQUEZ SANTAMARIA, Renata. “İspanyol Elçi Garcia de Silva y Figueroa’nın gözüyle Safevi Şah Abbas döneminde ziyafet merasimi ve kadınların durumu”. Ankara, 2015-01-21.

Tez temel olarak iki bölümden oluşmaktadır. Her iki bölümde de Garcia de Silva y Figueroa’nın seyahatnamesinden yararlanılacak ve öncelikle, ziyafet merasiminin nasıl gerçekleştirildiği anlatılacak.

İkinci kısımda ise kadınlardan, cariyelerden ve sâkîlerden bahsedilecektir. Bu noktada, Garcia de Silva y Figueroa’nın seyahatnamesinde geçen hikayelerden ve bilgilerden faydalanılacaktır. Böylece, bu hikayelerin ve bilgilerin ışığında belli değerlendirmeler yapılacaktır. Sonuç kısmında ise, elde edilen bulgular sayesinde, Garcia de Silva y Figueroa’nın yazdığı *Comentarios* isimli eserin İran’ın I. Şah Abbas dönemindeki toplumsal hayatını daha iyi anlayabilmek için faydalı olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Şah Abbas, İran, Garcia de Silva y Figueroa, ziyafet, kadın, cariye, sâkî.

ABSTRACT

VAZQUEZ SANTAMARIA, Renata. “*Banquet and women during the reign of Shah Abbas through the eyes of the Spanish Ambassador Garcia de Silva y Figueroa*”. Ankara, 2015-01-21.

The thesis is mainly built up of two parts. In both parts texts and data taken from Garcia de Silva y Figueroa’s travel book will be used. Initially, how the ceremony of the banquet was performed and realized will be explained.

In the second part of this work, women, odalisques and cupbearers will be discussed. At this point, stories and data taken from Garcia de Silva y Figueroa’s travel book will be used. Hence, at the light of these findings, the evidences shall be examined. In the conclusion sections, we will try to show that the *Comentarios* written by Garcia de Silva is a very useful tool in order to understand social life in Iran during the reign of Shah Abbas I.

KEYWORDS

Shah Abbas, Iran, Garcia de Silva y Figueroa, banquet, women, odalisque, cupbearer.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ŞAH ABBAS DÖNEMİNDE SAFEVİ ZİYAFETİ.....	8
1.1. ŞAH ABBAS DÖNEMİNDE MISAFIR AĞIRLAMASI, KABUL TÖRENİ İLE ZİYAFET	9
1.2. ŞARABIN ÖNEMİ VE SARAYDA KONUŞULAN DİLLER.....	9
1.3. GARCIA DE SILVA Y FIGUEROA'NIN GÖZÜYLE ZİYAFET MERASIMI.....	11
1.3.1. Elçinin karşılanması	12
1.3.2. Heyet	15
1.3.3. Ziyafet.....	16
1.3.4. Yemek ile tatlılar	19
1.3.5. Meyve	23
1.3.6. İçecek, su ve şarap.....	26

1.3.7. Tabaklar, çanak çömlek ve masanın süslemesi.....	28
1.3.8. Sigara içilmez!	29
1.3.9. Ziyafeten önceki ve sonraki eğlenceler	30
1.3.10. Ziyafetin müziği	33
1.3.11. Meşale ışıkları ve havaî fişek gösterisi.....	34
2. BÖLÜM: ŞAH ABBAS DÖNEMİNDEKİ KADINLAR	35
2.1. ŞAH ABBAS DÖNEMİNDEKİ SAFEVİ TOPLUMDA KADINLAR, CARIYELER VE SÂKÎLER	35
2.2. GARCIA DE SILVA Y FIGUEROA’NIN GÖZÜYLE KADIN.....	36
2.2.1. Kadınların giyimi	41
2.2.2. Kadınların seyahat etmesi	42
2.2.3. Kadınlar ve din.....	43
2.3. GARCIA DE SILVA Y FIGUEROA’NIN GÖZÜNDEN CARIYELER VE FAHIŞELER.....	45
2.4. GARCIA DE SILVA Y FIGUEROA’NIN GÖZÜNDEN SÂKÎLER	47
SONUÇ	50
RESİMLER	52
KAYNAKÇA	63
EK 1. Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu.....	65
EK 2. Orijinallik raporu	66

ÖZGEÇMİŞ

GİRİŞ

Şah İsmail'in 16. Yüzyılda (1487-1524) Safevi İmparatorluğın kurması ile İran Avrupalılar için önemli bir hale geldi. Ayrıca bu bölge Osmanlılara karşı da tehdit oluşturuyordu. 1501 yılının yaz mevsiminde Tebriz'de kendini Şah ilan eden İsmail'in hanedanı 1722 yılına kadar İran topraklarına hâkim olmuştur. Şah İsmail 1524 yılında vefat ettiğinde ise 10 yaşındaki oğlu Tahmasp tahta çıkmıştır. Tahmasp'ın döneminde (1524-1576) Safevi İmparatorluğu bir zayıflık dönemine girmiş ve bu dönem II. İsmail (1576-1577) ile Muhammet Hüdabende dönemlerinde (1577-1595) de devam etmişti.

Şah Abbas veya Büyük Abbas olarak bilinen I. Abbas'ın (1588-1629) tahta çıkmasıyla Safevi İmparatorluğu yeniden güç kazanmaya ve sınırlarını genişletmeye başladı. I. Abbas döneminde yeni kervansaraylar inşa edilmiş, çok iyi bir ticaret ağı oluşturulmuş ve ipek tekeli şahlığa bağlanmıştı. 17. yüzyılın başlarında, İran'ın yeni başkenti İsfahan'a odaklanmış politikalarıyla Şah Abbas, yeni bir siyasi ve iktisadi ortam oluşturmuştu. Bu yeni ortam Avrupalıların ilgisini çemiştir, gerek dinî gerekse ticarî ve stratejik amaçlarla elçiler, maceracılar, misyonerler ve tüccarlar İran'a akın etmiştir. Bunlardan bir çoğu da gözlemlerini seyahatnamelerinde dile getirmiştir. Bu dönemde ayrıca ilişki kurmak üzere Avrupaya çeşitli elçiler gönderilmeye de başlanmıştır.

Safeviler'in en büyük düşmanı olarak görülen Osmanlı İmparatorluğu'da 16. yüzyılda güçlenmiş, bilhassa Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde batıya doğru yayılmış ve Avrupa için büyük bir tehdit haline gelmişti. Kanuni Sultan Süleyman 1521 yılında Belgrad'ı fethettikten sonra 1529'da Viyana'nın kapılarına kadar ulaşmış ve 1522'de Rodos Adası'nı fethederek St. Jean Şövalyelerinin adayı terk etmelerine izin vermiştir. Rodos'un fethinden sonra Osmanlı İmparatorluğu, Ege Denizi'nin hegemonik gücü olmuştu.

Aynı dönemde, yine 16. ve 17. yüzyıllarda Portekiz İmparatorluğu'nun Afrika ve Asya'da yayılmasına şahit olmaktayız. Portekizliler bu dönemde Afrika kıtasının etrafını dolaşarak

yeni deniz ticaret yolları açmış ve bu yollar boyunca yeni sömürge ve koloniler oluşturmuştu. Bu kolonilerin bir tanesi 1515 yılında fethedilen Basra Körfezi'nde yer alan Hürmüz Adası'dır. Modern Çağda büyük bir ticari mal dağıtma merkezi olan Hürmüz adası 1622 yılına kadar Portekizlilerin elinde kalmış, 1622'de ise I. Abbas, İngilizlerin desteği ile Hürmüz'ü İran'a geri kazandırmıştır.

Portekiz Kralı I. Sebastian 4 Ağustos 1578 tarihinde, Fas'ta yer alan Alcazarquivir savaşında çocuk sahibi olmadan vefat ettikten sonra büyük amcası Katolik Başpapaz (kardinal) I. Enrique tahta geçmiştir. I. Enrique'nin saltanat döneminde (1512-1580) İspanya Kralı II. Felipe tahtın varisi olmuştur. II. Felipe, Portekiz Krallığını kendi topraklarına eklemek için Portekiz tahtı için savaşmış ve 12 Eylül 1580 tarihinde kendini Portekiz kralı ilan etmiştir. Bu tarihten sonra Portekiz, topraklarıyla beraber sorunları ve problemleri ile de İspanya Kraliyeti için içişleri haline gelmiştir. Bu dönemde İspanya Kraliyeti, Safevi İmparatorluğunu hem ticarî bir ortak hem de Osmanlı İmparatorluğuna karşı müteffik bir ülke olarak görmüştür. Avrupa'nın en kuvvetli ve muhteşem krallarından biri olan III. Felipe döneminde (1578-1621) Doğu ile ticaret, Portekizli ve İspanyol denizciler aracılığıyla yapılmıştır.

III. Felipe ile I. Abbas arasındaki diplomatik ilişkiler somut bir sonuca varmadığı halde iki devletin arasında ortak bir düşman ve ticari hedef meydana gelmiş (Küpeli 2014: 78), bu düşman, Osmanlı İmparatorluğu'du. Ortak ticari hedef ise ipeği deniz yoluyla Avrupa'ya ulaştırmak olarak belirlenmiştir. Bu yüzden bir ittifak kurmak her ikisi için de son derece önemli hale gelmiştir. Ne var ki ticari veya sosyopolitik ittifak gerçekleştirilememiştir. Şah Abbas'ın izlediği ipek politikası Yakındoğu üzerinden işleyen ticareti çok etkilemiştir (Küpeli 2014: 87) .

Daha önce de değindiğimiz gibi, 16. yüzyılda, I. Abbas (1588-1629) döneminde, İran yeniden Avrupalı seyyahlar için güvenilir ve yeni imkanlarla dolu bir ülke haline gelmişti. Şah Abbas, Avrupa'da gerçekleştirilen yeni ilerlemeler hakkında hep daha fazla bilgi sahibi olmak istemiş, diğer yandan, ticarî, dinî, devletle ilgili ve daha birçok sebepten dolayı da

seyyahlar İran'a seyahat etmeye başlamıştır. Ülke, ipek üretim merkezi olan, Hindistan güzergâhında bulunduğu ve Osmanlı İmparatorluğu'na rakip olduğu için ticarî ve stratejik açıdan çok fazla önem kazanmıştı. Ayrıca, Hristiyanlığı korumak ve yaymak amacıyla Avrupa'dan birçok Katolik, muhtelif tarikatlardan keşiş ve misyoner İran'a giderek İsfahan ve Şiraz şehirlerinde manastırlar kurmuştur.

İran'a gelen seyyahlar, yazdıkları eserlerde gördükleri mimari yapıları, geleneksel kıyafetleri, İran şehirlerini, toplumsal gelenekleri, ülkenin coğrafyasını çok ayrıntılı bir şekilde betimlemişlerdir. Bu eserler olmasaydı bugün elimizde o dönemin günlük hayatı hakkında bilgi olmazdı. Genelde bu tür seyahatnameler elçileri görevlendirenler için ya da genel olarak halk için yazılmaktaydı. O dönemde Avrupalılar Doğu hakkında daha fazla bilgi edinmek istedikleri için maceracılar ve tüccarların yazdığı seyahatnameler çok ilgi uyandırıyor ve kopyaları büyük miktarda satılıyordu. Seyahatleri ve yaşadıkları hakkında bir günlük tutan ya da seyahatname yazan Batılı seyyahlar arasında ilk anda Petro della Valler, Tavernier, Carre, Frier ya Bembo sayılabilir.

Yirmi yıllık bir dönemde İran ve İspanya arasında toplam on farklı diplomatik heyet görüşmesi gerçekleşmişti. İspanya-İran ilişkilerinin başlangıcında, 1602 yılında Şah Abbas'a gönderilen keşiş Antonio de Gouvea'nın görevi ön plana çıkmaktadır.

Bu tarihi bağlamda, Şah Abbas'ın huzuruna gönderilen son İspanyol heyetine dair bilgi vermek yararlı olacaktır: 1551 yılında bugünkü Extremadura özerk bölgesinde bulunan Zafra kasabası doğumlu Garcia de Silva y Figueroa, Kral III. Felipe tarafından Ağustos 1613'de İran'a elçi olarak gönderilmiştir. Asil Garcia de Silva y Figueroa, Salamanca şehrinde eğitim gördükten sonra, kısa bir süre Devlet Sekreterliği'nde çalışıp Badajoz, Toro ve Jaen şehirlerine *corregidor*¹ olarak atandı. Bu şehirler müslüman nüfusu sahipti ve *Comentarios*'dan anlaşıldığı kadarıyla bu kültürü az çok yakından tanıyordu. Doğal olarak kendi Katolik kültürünü üstün görüyordu (kendisi tutucu bir Katolikti) ve özellikle müslüman kadınların durumuna acıyordu.

¹ *Corregidor*, Modern Çağdaki İspanyol İmparatorluğunda her *Corregimiento*'nun adil ve yönetsel yetkiliydi.

Asil olduğu için Saray ve Kastilya asilzadeleri ile yakın ve güçlü ilişkileri olan anılan bilhassa, Latince, Antik Yunanca, kozmografide uzman² coğrafya biliminde uzman olduğu için saraya sunulan çeşitli haritaların doğruluğu hakkında ona danışılmaktaydı (Gil Fernandez 2011: 13). Ayrıca, Cochín Piskoposu Gonzalo de Silva ile Filipin Adalarının Başkaptanları Juan de Silva ile Jeronimo de Silva'nın Garcia de Silva y Figueroa'nın akrabaları olması de hoş görülmüştür (Gil Fernandez 2011: 243). Yüksek eğitim görmüş Garcia de Silva y Figueroa da sanatları çok seviyordu ve küçük bir portre koleksiyonu vardı (Gil Fernandez 2011: 246). Aynı zamanda Garcia de Silva y Figueroa bir kitapseverdi, özellikle tarih ve coğrafya eserlerini merakla okurdu ve büyük ihtimalle İran coğrafyası ile tarihiyle ilgili hem eski hem yeni birkaç eser kendisiyle İran'a götürmüştür (Gil Fernandez 2011: 246). Üst kademeli bir devlet memuru olmakla birlikte tecrübeli bir yönetici ve Kastilyan bir aydın olduğu için onun elçi olması uygun görülmüştü.

Garcia de Silva y Figueroa 1610 yılında coğrafya, İran tarihi ve Portekiz tarihini çok iyi bildiği, kale ve sur yapımına hâkim olması nedeniyle için Devlet Divanı tarafından elçi adayı olarak seçilmiştir. Ayrıca, Şah Abbas'ın Hürmüz hakkındaki düşüncelerini anlama konusunda özel bir yeteneği olduğu düşünülen Garcia de Silva y Figueroa'nın soyadının Portekizce olması nedeniyle Portekizlilerin arasında rahatça dolaşabilmesi de Devlet Divanı'nın tarafından dikkatini çekmiştir (Gil Fernandez 2001: 21-22).

2 Ekim 1612 tarihinde, Kral'ın emriyle Devlet Divanı İran'a elçi olmaya uygun birini seçmek için toplanmış, bütün üyelerin oybirliğiyle Garcia de Silva y Figueroa elçiliğe seçilmiştir (Gil Fernandez 2011: 22). Ancak müzakereler çok uzun sürdüğü için 1614 yılına kadar Garcia de Silva y Figueroa Lizbon'dan geçip İran'a doğru yola çıkamamıştır. 1612 ve 1614 yılları arasında ne yazık ki elçinin maaşı, hediyelerin kıymeti ve gönderilecek heyetin kaç kişiden oluşması gerektiği gibi çeşitli konularda görüş birliğine varılamadığı için anılan yola çıkma tarihi iki sene boyunca ertelenmiştir. Hattâ Garcia de Silva y Figueroa'nın Kral III. Felipe'ye gönderdiği mektupta vaadedilen para ile Şah'a verilecek hediyeler verilmediği için şikayetçi olduğunu görüyoruz: “*Don García de Silva y Figueroa diyor ki*

²Orijinal metinde “*latino, griego y cosmógrafo*” ifadesi geçmektedir (Gil Fernandez 2011: 37)

Majesteleri İran'a giden elçi için duka Başmabeyinciniz olan Bay Hernando de Carrillo aracılığıyla 14.000 duka verilmesini emrettiniz, fakat verilmedi ve bu miktar, Majesteleri, İran kralına vermeye anlaştığınız hediyeye yakışmıyor.”³ (Gil Fernandez 2011: 37).

Öte yandan, Osmanlı İmparatorluğu ile Safevi İmparatorluğu arasında barış anlaşması imzalanması olasılığı yüksek olduğundan İspanyol Kral elçi ile heyetinin İran'a en kısa zamanda gitmesini istemekteydi. Ne yazık ki elçi ile heyeti görevi yerine getirmek için ancak 13 Nisan 1614 tarihinde beş kalyon⁴dan oluşan bir donanmayla Lizbon'dan çıkabilmiş ve birçok zorluk yaşadıktan sonra, 21 Şubat 1616 tarihinde İran sahillerine ulaştı.

Don Garcia de Silva y Figueroa, Şah Abbas'ın İspanya'ya gönderdiği 80.000 duka⁵ değerinde ipek ve halının karşılığında 100.000 duka değerinde hediyeleri İran'a götürmüştür. Alferes Pinto'ya göre bu hediyelerin arasında renkli kumaşlar; büyük, altın süslemeli, gümüşten yapılmış testiler, sürahiler, ayaklı vazolar ve şişeler; altından yapılmış bardaklar, zümrüt ve yine altından yapılmış zincirler; inci ve zümrüt ile süslenmiş yüzükler, çeşitli silahlar; misket tüfeği, arkebüz, ve toplar; demir ve ahşabı şekillendirmek için kullanılan aletler vb. bulunuyordu (Alferes Pinto, 2011: 265). Ayrıca, Potekiz'in Baharat Yolu üzerindeki egemenliğini gösteren, biber taşıyan 200 deve de hediye edilmiştir (Serrano y Sanz, I, 1903; XIV).

Garcia de Silva y Figueroa özenle yazılmış çok ayrıntılı bir seyahat günlüğü tutmuştur. İspanyol elçi, bu seyahatnamede hem yolda hem de İran'da yaşadığı bütün maceraları anlatmış, gördüğü tarihi eserleri ve ülkelerin coğrafyasını titizlikle incelemiştir. 22 Temmuz 1624 tarihinde İspanya'ya dönerken Portekiz kaynaklarında Mal de Loanda ismiyle tanınan

³ “Don García de Silva y Figueroa dize que Vuestra Magestad le hizo merced de mandar se le librasen catorze mil ducados para que luego se aprestase para la enbaxada de Persia, los quales, aunque Vuestra Magestad mandó se le diese por orden de don Hernando Carrillo, Presidente de Vuestra Real Hazienda, no se le an dado, ni menos se apresta el presente que Vuestra Magestad tiene acordado se lleve al Rey de Persia” ifadesi geçmektedir. (Gil 2011: 37)

⁴Büyük ispanyol savaş gemisi

⁵Duka, Avrupa'da modern çağda kullanılan, altın ya da gümüş madeni paradır.

iskorbüt⁶ hastalığı nedeniyle vefat eden Don Garcia de Silva y Figueroa'nın yazdığı seyahatname 1667 yılına kadar yayımlanmamıştır. 1667 yılında basılan seyahatnamenin ilk baskısı Garcia de Silva y Figueroa'nın eserinin asıl İspanyolcası değil, onun yerine 3. kitaptan başlayan noksan bir Fransızca tercümesidir. Bu Fransızca çeviri *L'Ambassade de D. Garcias de Silva Figveroa en Perse, contenant la Politiqve de ce grand Empire, les moeurs du Roy Schah Abbas, & vne Relation exacte de tous les lieux de Perse & des Indes, où cét Ambassadeur a esté l'espace de huir années qu'il y a demeuré. Traduite de l'Espagnol. Par Monsieur De Wicqfort* adıyla Paris'te yayımlanmıştır. Bu çalışmayı yapan Bay Wicqfort ilk üç kitabın eksik olduğunun farkına varmamış sadece bir ya da iki sayfanın kayıp olduğunu düşünmüştür (Serrano y Sanz, I, 1903; VII).

Don Garcia de Silva y Figueroa, İspanya'ya ulaşmadan yaşamını yitirdiği için seyahatnamesi unutulmuştur (Serrano y Sanz, I, 1903; XVII). 1782 yılında İspanyol elçinin seyahatnamesinden bazı alıntılar kaynak belirtilmeden Bay Eugenio de Llaguno tarafından *Noticias del Gran Tarmurlan, sacadas del libro V de los Comentarios* (Serrano y Sanz, 1903, VIII) adlı eserde neşredilmiştir. Seyahatname 1903 yılında Sociedad de Bibliófilos Españoles⁷ tarafından basılana kadar eksiksiz bir şekilde İspanya'da yayımlanmamıştır. Bu baskı için İspanyol Millî Kütüphanesi'nde bulunan ve 580 sayfadan oluşan büyük ihtimalle Garcia de Silva y Figueroa'nın el yazısıyla yazılmış evraklar esas alınmıştır. Seyahatnamede, tarihçi ve kitapsever Bay Pascual de Gayangos y Arce'nin⁸ seyahatnamenin aslını 40 reales⁹ karşılığında bir kağıt tüccarından aldığı yazılmıştır (Serrano y Sanz, I, 1903 XVI). Sonunda eser, *Comentarios de D. García de Silva y Figueroa de la embajada que de parte del rey de España Don Felipe III hizo al rey Xa Abbas de Persia* ismiyle bütün halinde iki ciltte piyasaya çıkmıştır.

⁶ Garcia de Silva y Figueroa eserinde bu hastalığını çok ayrıntılı bir şekilde betimlemiştir

⁷ İspanyol Kitapseverler Derneği

⁸**Pascual de Gayangos y Arce** (Sevilla, 21 Haziran1809 - Londra, 5 Ekim 1897) meşhur bir İspanyol bilge, tarihçi, şarkiyatçı ve bibliyografıdır. Ayrıca, İspanyol Tarih Kurumu'nun üyesiydi.

⁹Real Orta çağdan 19. yüzyılına kadar kullanılan bir İspanyol para birimidir. Serrano y Sanz, o dönemde 40 reales az para olduğunu söylemektedir. Yani, Bay Pascual de Gayangos y Arce kıymetini bilmeyen bir kağıt tüccardan Garcia de Silva y Figueroa'nın el yazmalarını aldı.

Kısaca *Comentarios* ismiyle tanınan söz konusu eser, İspanyol ve Portekiz tarih yazımında pek kullanılmayan bir kaynaktır. Buna rağmen, eser son dönemlerde Garcia de Silva y Figueroa'nın gözlemlerini çok detaylı bir şekilde seyahatnamesine aktardığından dolayı tarihçilerin ilgisini çekmiştir. Özellikle eski Portekiz kolonilerinin yaşam sürdürdüğü coğrafyaları anlayabilmek için çok faydalı bir eser olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden, *Comentarios* yeniden 2011 yılında Portekiz'in Centro de Historia de Alem Mar (CHAM) tarafından açıklanmalı bir şekilde hazırlanıp yayımlanmıştır.

Comentarios eserinin önemi Garcia de Siva y Figueroa'nun neredeyse her konuya ilişkin verdiği ayrıntılı bilgilerde yatmaktadır. Özellikle saray ve toplum ile ilgili verdiği detaylardan, ziyafetlerin nasıl gerçekleştiğini öğrenmekle beraber, kadınlar ve sâkiler hakkında bilgi edinmek de mümkündür.

Safevi dönemindeki siyasal ve dinî hususlar hakkında ana kaynaklara dayanan çok sayıda çalışma ortaya konmakla birlikte toplumsal konulara dair kaynaklar kısıtlı olduğu için o dönemdeki toplumsal hayat konusunda çok az araştırma bulunmaktadır. Ayrıca, İtalyanca, Hollandaca, İngilizce ve diğer Batı dillerinde yazılmış eserler tarihçiler tarafından kullanılmış fakat bu önemli seyahatname muhtemelen İspanyolca yazıldığı veya uzunluluğu sebebiyle kullanılmamıştır.

Dolayısıyla söz konusu eser Safevi sarayı ve toplumu hakkında önemli veriler sunmaktadır. Garcia de Silva y Figueroa'nın *Comentarios*'u iki ana konuya dikkat çekmektedir: İlki ziyafet meselesidir. Zira henüz Safevi dönemindeki İran'da yabancı misafirlerin nasıl ağırlandığı hakkında hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Oysa ziyafet siyasi konuların tartışılması açısından ilginçtir. Diğeri ise genel olarak kadınlar ve kadınsı görünen sâkilerdir.

1. BÖLÜM

ŞAH ABBAS DÖNEMİNDE SAFEVİ ZİYAFETİ

17. yüzyılda Safevi sarayında çok düzenli protokol kuralları uygulandığı bilinmektedir. Hem saray halkı hem de şahın misafirleri bu protokol kurallarına uygun şekilde davranmak zorundaydı. Bu yüzden, Safevi sarayında yer alan çeşitli münasebetlerde (örneğin: misafirlerin ağırlanması, ziyafetler ve sohbetler) kurallar titizlikle uygulanmıştır. Şah Abbas misafirlerini her zaman; ister seyyah ister elçi olsunlar muhteşem ziyafetlerle karşılıyordu. Ziyafet yabancı misafirin ağırlandısının en önemli parçasıydı. Bu ziyafetlerde belli kurallar uygulanıyordu, ve orada ev sahibi davranışlarıyla ve konuşmalarıyla siyasal mesajları da misafirlerine ulaştırılıyordu, zira ziyafetin kendisi esasen siyasal bir eylemdi. Bunun için ziyafetlerin nasıl gerçekleştiğini anlamak önem arz etmektedir. Garcia de Silva y Figueroa bir elçi olduğu için bunu anlamış ve ziyafetlerde olup bitenlerini çok ayrıntılı bir şekilde kağıda dökmüştür.

Bu ziyafetlerde ev sahipliği yapan kişi sofrada oturuyor ve misafirlerle sohbet ediyordu (Felsefi 1347, II: 260). Misafirlerle beraber refakatçileri ve hizmetçiler de ziyafet odasının etrafındaki odalarda bulunduruluyor ve onlar da şarap içmeye ve yemek yemeye davet ediliyordu. Garcia de Silva bu olaya bizzat şahit olmuştur¹⁰. Nitekim anılan:

“(Şah Abbas) Kral, Kazvin’den sonra, İspanya Elçisinin hizmetçilerinin ziyafetlere katılmaları için hep özen gösterdi ve bunun için (bu sefer de) hizmetçileri yandaki odalarda bulunuyor” (De Silva y Figueroa; 1902: s. 387) ifadesine yer vermiştir

¹⁰ Orijinal metinde *“Y porque siempre el rey, desde Casbín, tuuo mucho ciydado de festexar los criados del Enbaxador de España, mandó que se sentasen en las alcobas continuadas con la suya”* ifadesi geçmektedir.

1.1. ŞAH ABBAS DÖNEMİNDE MİSAFİR AĞIRLAMASI, KABUL TÖRENİ İLE ZİYAFET

Avrupalı seyyahlar, Safevi sarayı halkını genelde çok hoş sohbet ve edepli buluyordu. Safevi sarayı halkı, misafirler verilen ziyafetlere altın ve sedefli iplerle süslenmiş türbanlar, güzel ve zengin kıyafetler giyerek katılıyorlardı (Blow 2009: 166). Şah Abbas da elçileri seyyahların giydikleri yabancı kıyafetlerle görmeyi çok sever ve hattâ Hazar deniz kıyısında yer alan Aşraf'taki sarayında verdiği ziyafetlerde içoğlanlarına Mazandaran yerel kıyafetleri giydirirdi (Blow 2009: 166).

Bu ziyafetlerde yakışıklı içoğlanları altın ve gümüşten yapılan büyük tepsilerde soslu pilav getirir, misafirler ise aynı altın ve gümüşten yapılan tabaklarda elleriyle yemekler yedi. Şah ile misafirleri güzel halılar ve süslenmiş yastıklar üzerinde oturup saray içoğlanlarının küçük bir altın fincanda getirdiği şarabı içerek ve yemek yiyerek sohbet ederlerdi. İkinci planda ise, saray müzisyenlerinin icra ettiği müzik çalar ve güzel kadınlar dans ederdi (Felsefi 1347 II; 259).

1.2. ŞARABIN ÖNEMİ VE SARAYDA KONUŞULAN DİLLER

Şah İsmail dönemi itibariyle sarayda şarap içiliyordu. Sadece dindarlığı ile meşhur olan Şah Tahmasp döneminin bir kısmında şarap içmek ve müzik icra etmek yasaklanmış, fakat Şah Tahmasp'ın oğlu II. İsmail'in tahta çıkmasıyla şarap içmek tekrar meşru kılınmıştır. Şah Abbas döneminde de şarap özgürce içiliyordu hattâ kendisi özellikle devlet işleriyle ilgilenmediği zamanlarda, şarap içmekten çok hoşlanıyordu. Elbette, ziyafetlerde ve meclislerde şarap çok önemli bir rol oynuyordu (Felsefi 1347, II; 260). Misafir bir elçi olduğu zaman onu gönderen kralının şerefine şarap içiliyordu (Felsefi 1347, II; 260).

Nitekim, Garcia de Silva y Figueroa'nın *Comentarios* eserinde Şiraz şehrinde gerçekleştirilen bir ziyafetin sonunda İspanyol ve İranlı kralların şerefine içildiğini anlatmaktadır:

“Bir kaç saat sonra (İran ve İspanya) Krallarının şerefine içtikten sonra parti sona erdi, ve çok yogun olan Elçi hana döndü” (De Silva y Figueroa 2011, I; 265).¹¹

Aynı zamanda, I. Abbas tarafından sunulan ziyafette de İspanyol kralının sıhhatine içildiğini yazmaktadır:

“(…) Kral (...) iki kere şerefine kadeh kaldırdı, birincisi kardeşi olarak andığı İspanya Kralı şerefine, ikinci elçiye hoş geldiniz demek için” (De Silva y Figueroa 2011, I; 343)¹²

Hem Şah hem de misafirler, bir ziyafet ortamında oldukları için sohbet de oldukça rahattı¹³. Bu ziyafetlerde Şah misafirleriyle bizzat ilgileniyordu ve şakalaşarak konuşuyordu. Batı dillerine çeviri yapan tercümanlar¹⁴ da bu ziyafetlerde bulunuyordu. I. Abbas üç dil biliyordu: orduda ve sarayda konuşulan Azerbaycan Türkçesi¹⁵, yerel erkanların ve şairlerin konuştuğu Farsça ve haremdede yaygın olan *ghulamların dili* Gürcüce¹⁶.

¹¹ Orijinal metinde “Acabose al cabo de algunas oras, la fiesta y despues de auer brindado, a la salud y properidad de sus Reyes, bien fatigado, se boluio el Enbaxador a su posada” ifadesi geçmektedir

¹² Orijinal metinde “(...) el Rey (...) por dos vezes brindo al Enbaxador la una a la salud del Rey de España s ermano, nonbrandole sienpre de esta manera, y otra a su bienvenida” ifadesi geçmektedir

¹³ “İranlılar arasında ziyafetlerde hem resmi konulardan hem de önemsiz konulardan bahsetmek bir gelenektir” (De Silva y Figueroa, 1905, II; 93). Orijinal metinde “Y porque es costumbre entre los persas tratar igualmente en los vanquetes ansi de las cosas serias como de las de entretenimiento” ifadesi geçmektedir.

¹⁴ Çevirmenlerin önemine rağmen *Comentarios*'da Garcia de Silva y Figueroa onlardan çok az bahsetmişti, örneğin Şah'la upuzun bir müddette konuşuyor, tartışıyor, ama tercümesinden bahsetmemişti (De Silva y Figueroa 2011, I; 118). Çevirmenlerin biri vahşice öldürüldüğü için ismini öğrendik, Ermeni Jusepe Salvador (De Silva y Figueroa 2011, I; 288). . Başka bir yerde, bir çevirmenden fazla olduğu İspanyol elçinin kendi çevirmene tehdit ettiğini öğreniyoruz: “ve çevirmenlerinin bir tanesini yanına çağırıp söylediklerini Şah'a çok sadık bir şekilde tercüme etmese onu öldürteceğini söyleyip tehdit etti, ve (İspanyol elçinin) Türkçe veya Farsça bilmemesine rağmen Şah'ın vereceği cevabından çevirmenin işini iyi yapıp yapmadığını anlayacağını söyledi” (De Silva y Figueroa 2011, I; 358). Orijinal metinde “y llamando a uno de sus interpretes, le amenazo que le haria matar sino aclarase al Rey muy puntualmente quanto le dixese, y que aunque no sabia la lengua Turquesca ni Persiana echaria de uer lo que el Rey rrespondiese, si hazia fielmente su oficio” ifadesi geçmektedir.

¹⁵ Felfesi de bu bilgiyi teyit etmektedir. Kızılbaşların dili Türkçe olduğu için Safevi sarayında hep konuşulacak, komşu padişahların dili de Türkçe, olduğu için Safevi sultanlar onlarla bu dilde yazışacak. Farsça ise fermanların ve erkanların dilidir. Bazı kaynaklara göre, Şah Abbas'ın Hintçe ve Rusça ile de aşinalığı vardı. (Felsefi 1347: II; 20-22)

¹⁶ Şah Abbas'ın Gürcüce bildiğini Garcia de Silva y Figueroa'nın *Comentarios* anlaşılmalıdır: “İran Kralı (...) diğer misafirlerden Türk Çavuş'a (İspanyol) Elçinin söylediklerini öğrenip gülmeye başladı ve Çavuş

Yerel yöneticilerin saraylarında da şarap içilirdi. İspanyol elçi, İmam Kulu Han'ın hayatından bahsederken Han'ın uzun saçlı içoğlanlara sadece ziyafette değil, gittiği her yerde şarap taşıttığını ve Han'ın gün boyunca sarhoş olduğunu dile getirmiştir:

“büyük sürahilerde şarap getirmek içoğlanlara özgü bir görevdi ve bu şekilde Krallara, valilere ve davetlilere icecek veriliyordu (...) içoğlanlar bu şarap sürahileri sadece normal yemeklere veya ziyafetlere değil ayrıca Efendilerin gittiği her yere de onları götürüyordu. Sabahları ayık olarak huzuruna insan kabul ettikleri birkaç saat hariç, Efendilerin gün ve geceleri (şarap) geçiyor, (...)” (De Silva y Figueroa 2011, I; 260)¹⁷

1.3. GARCÍA DE SİLVA Y FIGUEROA'NIN GÖZÜYLE ZİYAFET MERASİMİ

Garcia de Silva y Figueroa *Comentarios*'da I. Abbas dönemindeki ziyafet ile ilgili protokolleri çok ayrıntılı bir biçimde betimlemektedir. Nitekim I. Abbas İspanya Kralının gönderdiği elçiyi ziyaret ettiği her şehirde ihtişamlı bir kabul töreniyle karşılamış ve bir dizi güzel ziyafete davet etmiştir. Dolayısıyla, *Comentarios* Şah ve yerel valilerin sunduğu ziyafetlerden ya da hazırlandığı kabul törenlerinde uygulanan protokollerden detaylı bir şekilde bilgi edinmemizi sağlamaktadır.

İspanyol elçi Garcia de Silva y Figueroa 12 Ekim 1617 tarihinde Bander Abbas kıyısında karaya çıktığı andan 17 Ekim 1618 tarihinde Kazvin şehrinde Şah ile ilk görüşmesine kadar

anlamasın diye onun hakkında Gürcü dilinde bazı laflar söyledi, Elçinin kendi çevirmeni bu lafları tercüme etti.” (De Silva y Figueroa 2011, I; ; 341). Orijinal metinde *“El rey de Persia, luego como llegó supo de los ue estauan en el çenador, que ya á esta ora estaua con muchas luzes, lo que el Enbaxador auia dicho del Chaus del Turco, de que començo mucho á rreir y á dezir sobre ello algunos motes por el intérprete el mesmo Enbaxador, en lengua georgiana porque el Chaus no lo entendiese.”* ifadesi geçmektedir.

¹⁷ Orijinal metinde *“(…) muchachos (...) siendo su offiçio particular traer de ordinario grandes garrafa de vino, y ansi dan siempre de beuer a los Reyes, gobernadores y sus conbidados (...) Y el traer estas garrafas con vino, no es solo en los vanquetes y comidas ordinarias, pero a todas las partes que sus señores salen, los siguen continuamente con ellas, de manera que si no es muy pocas oras por la mañana, que como hombres sobrios dan audiençia, todas las demas del dia y gran parte de la noche las ocupan en beuer (...)”* ifadesi geçmektedir

yerel valiler (örneğin: Şiraz valisi İmam Kulu Han) tarafından ziyafetle ağırlanmıştı. Yine *Comentarios*'da bir elçinin, Şah ve valiler tarafından nasıl karşılandığı ve ne tür törenler düzenlediği hakkında bilgi verilmektedir.

Bu törenleri ve ziyafetleri Garcia de Silva y Figueroa bir yabancı gözüyle kağıda dökmüş ve Safevi protokolünü mükemmel bir biçimde tanımlamıştır. *Comentarios*'u okuyarak Safevi sarayının günlük merasimleri ve saray halkının alışkanlıklarını etraflı bir biçimde incelemek mümkündür.

1.3.1. Elçinin Karşılması

Bu noktada üç önemli kanunun altını çizmek gerektiği kanaatindeyiz. Birincisi, Kral fermanyla İran'a seyahat eden her kimse *mihmandari* alıyordu. Bu *mihmandari*; yemek, konaklama ve günlük harcamaları karşılamaktaydı (Matthee 2009; 161). Garcia de Silva y Figueroa'nın eserinde defalarca Şahın ve valilerin gönderdiği yemeklerden, kaldığı kervansayların ya da konakların verilen parasından bahsetmektedir:

“O akşam Şah'ın emriyle (...) Keşiş Melchior de los Angeles, Elçi ve heyeti, develeri ve bavullarının bakımını ve seyahat için lâzım olan her şey verilmesini sağlayan paravana deneni ve Şah'ın kendisinin verdiği bir belgeyle geldi.” (De Silva y Figueroa 2011; II; 211)¹⁸.

Buradaki alıntıda , keşiş fray Melchior de los Angeles 'paravana' (پروانه) deneni bir belge getirmektedir. Garcia de Silva y Figueroa'nın daha sonra anlattığı gibi bu *paravana* konaklama ve seyahat için lazım olan her şeyi sağlıyordu. Ayrıca, İspanyol elçi bu belgeyi almadan önce de her şeyin verildiğini vurgulamaktadır.

¹⁸ Orijinal metinde “*Aquella tarde vino alli, fray Melchior de los Angeles, desde El Ordu o Real del Rey de Persia, con una prouision muy anplia del mesmo Rey, que en lengua Persiana llaman Parauana, para que al Enbaxador y a toda su familia, camellos y bagages se le diesen mantenimienos y todo lo demas neçesario para su viage, aunque sienpre se le auia dado antes, por solo auerlo mandado ansi por orden del Rey*” ifadesi geçmektedir.

İkincisi, elçi İran şehirlerine girmeden Şah ya da valiler ona yemek ve içecek gönderiyordu. Öte yandan, Şah da özel yemeklerle misafirlerine ziyafet veriyordu. Bir ziyafette, I. Abbas'ın her gün dağlarda avlanacak iki yaban domuzunun Garcia de Silva y Figueroa'ya gönderilmesini emrettiğini biliyoruz:

“(...) sonra buna bir ödül olarak Şah, her zaman yanında olan avcılara her gün yakındaki dağlarda iki tane yaban domuzu avlayıp onları Elçinin (İspanyol) evine göndermelerini emretti” (De Silva y Figueroa 2011, I; 349).¹⁹

Ayrıca, hükümdar her ne kadar Garcia de Silva y Figueroa'yı bazı siyasi konuları tartışmak için huzuruna almak istemediyse de elçiye karşı olan yükümlülüğünü ihmal etmeyip yaban domuzlarını göndermeye devam etmişti:

“Bundan sonra, Şah Elçiye (İspanyol) çok ekmek ve yaban domuzu gönderdi, ama İngilizlerin gelişi ve Hormuz'a dair hususlar hakkında konuşmak istemediği için Elçiyi huzuruna kabul etmek istemedi” (De Silva y Figueroa 2011, I; 351).

Valiler ve yerel yöneticiler tarafından Garcia de Silva y Figueroa ve çevresi için genelde tatlı su ile taze meyveler de gönderilmiştir²⁰.

Son olarak, asıl konuya girmek için evvela misafirin huzura ancak öğleden önce kabul olduğunu vurgulayabiliriz. Garcia de Silva'nın anlattığı gibi:

“(İspanyol) Elçinin gelişinden sonra şehrin valisi İmam Kulu Han geldi (...) Elçi birkaç gün sonra onu (İmam Kulu Han'ın) ziyareti gitti: hem (İmam Kulu Han'ın) bunu istediği için, hem de bu (ziyaretten) sonra (misafirleri) bir ziyafete davet

¹⁹ Orijinal metinde *“(...) en rrecompensa auientolo açeptado, mando luego el Rey que cada dia, los caçadores que con el estauan siempre, matasen en los montes çercanos dos jaulies y los lleuasen a casa del enbaxador”* ifadesi geçmektedir.

²⁰ *“O gün Lar'dan çok güzel üzümler, hurmeler ve kavunlar gönderdiler, bu meyveler o güne kadar (Elçinin) gördüğü en iyi meyve, ve başka hediyelerle beraber o gün hava çok sıcak olmasına rağmen birçok çok kaliteli soğuk sudan dolu testiler de gönderdiler” (De Silva y Figueroa 2011, I; 211).* Burada Garcia de Silva Lar bölgesinden birçok hediye arasında üzüm, hurma, kavun ile soğuk su gönderildiğini anlatmaktadır.

ettikleri için Asyalı ulusların usulü olduğu için bu ziyareti öğleden önce gerçekleştirdi” (De Silva y Figueroa 2011; I; 264)²¹²².

Ziyaretten sonra mutlaka çeşitli yemeklerden (genelde pilav, tavuk ile koyun eti) oluşan bir zafiyet sunulmaktaydı. Nitekim, bir akşamüstü Kavirestan Valisi Garcia de Silva y Figueroa’yı kendi evine davet eder. Sohbetten sonra elçi ve çevresine zengin bir sofrada ziyafet verir:

“Gece olmadan Elçi onu kendi evinde görmek istedi ve gece olmadan birkaç hizmetçi ile birlikte onun ziyaretine gitti (...) düz çatıya çıktıktan sonra (...) (bir hizmetçi) kendisiyle çok büyük tavuk, kuzu ve pilav ile dolu bir çanak (getirdi)” (De Silva y Figueroa 2011, I; 205).

İspanyol elçinin İran’a gelişi önemli bir hadiseydi. Valiler ve yerli Emirler elçinin karşılaşacağı zorlukları öngörerek *mihmandar* tayin etmek beraber Garcia de Silva y Figueroa ve beraberindekiler için meyve, su ile taze yemekler tedarik etmek, ayrıca konaklama ve ağırlama, yolda refakatçilerin bulundurulması gibi konularda yardımcı olmakla yükümlüydü. Garcia de Silva y Figueroa’nın *Comentarios*’da anlatıldığı gibi:

“Elçi, karaya çıktıktan sonra İran Şah adına (bu toprakların) Kazım Bey’i gördü (...) (onun yanında) beş ya da altı kişi ata binerek geliyordu (...) vali attan indi ve geleneksel selamlama hareketler yaparak Elçiyi karşılamaya geldi (...) Kendisi (Kazım Bey) ile yanındakiler onları (Elçi ve heyetini) yurtların kapısına kadar top atışı selamladılar” (De Silva y Figueroa 2011, I; 201)²³

²¹ Orijinal metinde *“Mas de un mes despues de la llegada del Enbaxador, vino Emamcolican Soltan de la çudad (...) El enbaxador fue a visitar despues de algunos dias: y por ser costunbre entre estas naçiones Asiaticas ser las visitas, antes de mediodia, por conbidar luego a comer, y auerselo pedido ansi al Enbaxador”* ifadesi geçmektedir.

²² İmam Kulu Han Ermenistan seferinden döndükten sonra Garcia de Silva y Figueroa’yı evine davet etmişti. İspanyol elçinin öğleden önce gelmesi şarttı, çünkü kendisine göre Asya kıtasında sohbetten sonra misafiri ziyafete davet etmek bir gelenek olduğu için önemli insanların huzuruna ancak öğleden önce kabul olunuyordu.

²³ Orijinal metinde *“Hallo el Enbaxador quando salio a tierra a Caçen Bec governador della por el Rey de Persia (...) y otros çinco o seis venían cauhallo (...) y porque el governador se apeo y llevo a reçibir al*

Yukarıdaki paragrafta Garcia de Silva y Figueroa'nın gemiden karaya çıktığında Lara Valisi ile beş ya da altı refakatçinin at sırtında onu beklemekte oldukları ve ordu, top atışı ile yeni gelen İspanyol elçiyi selamlarken Lara Valisi'nin attan inip teveccüh ve hürmetle onu karşıladığı anlatılmaktadır.

Bir şehre girerken o şehrin valisi tarafından gönderilen temsilciler Garcia de Silva y Figueroa'yı karşılamaya çıkmakta, ertesi gün de Şah'ın emriyle ona şehir kapılarına kadar eşlik etmekteydiler. Aynı zamanda, İspanyol elçi ise onları İspanyol şarabı içmeye davet etmekle ve İspanyol şekerlemeler dağıtmaktaydı. Bunu *Comentarios*'da Garcia de Silva y Figueroa şu şekilde anlatmaktadır:

“Başka bir gün Şiraz yöneticileri şehrin valisi tarafından birkaç hediye getirerek Elçinin ziyaretine geldiler, ayrıca Elçi veya heyetine lazım bir şey olursa yardımcı olacaklarına dair söz verdiler (Elçi) onlara şekerlemelerden oluşan bir yemek ısmarladı, İspanyol şarabı da ikram etti ve (bundan sonra yöneticiler) ertesi gün de Şah'ın emriyle ona şehir kapılarına kadar eşlik edeceklerini anlattılar ve gittiler” (De Silva y Figueroa 2011; I; 241)²⁴.

1.3.2. Heyet

Karşılama merasimlerinde elçiye eşlik eden vali ile refakatçilerle beraber büyük bir maiyet topluluğu bulunmaktaydı. Bu maiyet alayı sadece elçi ve çevresinin güvenliği ile sorumlu olup ayrıca oldukça gösterişli özel bir kıyafetler giyiyordu.

enbaxador con grandes demostraciones de cortesia (...) acompañandolo el y todos los demas con muchas salvas de arcabuzeria hasta la puerta de sus tiendas” ifadesi geçmektedir.

²⁴ Orijinal metinde *“Otro dia vinieron a visitar al Enbaxador, los gobernadores de Xiras, de pare del lugarteniente trayendole algunos regalos y offreçiendole ansimesmo, lo que fuese mesenter para toda su familia: auiendoles dado una colaçion de cosas dulçes y vino de España, se boluieron diciendo que querian venir a le aconpañar, quando entrase en la çidad, porque ansi lo tenian por orden de su Rey”* ifadesi geçmektedir.

Elçiyi karşıladıkları zaman o bölgenin valisi özel ve kaliteli ipekten dokunmuş elbiseler giymiş, ordusu ise keman, ok ile arkebüz²⁵ kuşanmıştı. Bölgenin valisi ile beş ya da altı refakatçi İran tarzında rengarenk ipek elbiseleri ve altınla süslenmiş başlıkları giyerek ata binerek elçiyi karşılamışlardı.

Ayrıca, kuşağında eğri kılıçları²⁶, altın ve muhtelif elmaslarla (genel olarak firuze ile yakut) süslenmiş hançerler, altın renginde keman, ok ile ok kılıfı da taşıyorlardı. Valinin atı ise gümüş levhalardan yapılan eyerin göğüs kayışı ile süslenmişti (Garcia de Silva y Figueroa 2011; I; 242).

Doğal olarak, yabancı bir elçinin gelişi halkın dikkatini de çekiyordu. Elçinin şehre girişinde ordu güvenliği sağlamak için, halka sopayla vurarak onları elçi ve çevresinden uzaklaştırıyordu:

“Sayısız şahıs yüreyerek geliyordu ve alan çok geniş olmasına rağmen yürümemizi engelliyorlardı, bunun için bu askerlerin (bu adamları) sopayla vurarak yol açması zaruridi” (De Silva y Figueroa 2011; I; 242)²⁷.

1.3.3. Ziyafet

Garcia de Silva y Figueroa’ya göre yerel yöneticiler ve valilerin sunduğu ziyafetler Şah’ın verdiği ziyafetlere benzemektedir. Fars eyaletinin Valisi İmam Kulu Han’ın sürdürdüğü hayat hükümdarın hayatına o kadar benziyor ki Garcia de Silva y Figueroa bunu şu sözlerle anlatmaktadır:

²⁵15 ile 17.yüzyıllar kullanılan eski bir tür silah. Arkebüz, namludan doldurulan bir tüfek türüdür.

²⁶Garcia de Silva y Figueroa’nın anlattığı gibi o dönemdeki İranlıların kullandığı eğri kılıçları, Osmanlıların (ya kendi ifadesiyle: Türkler) kullandığı eğri kılıçlar kadar eğri değildi. 1. Resim: Bu İran eğri kılıçlarının bir örneği özel bir koleksiyonda bulunmaktadır

²⁷ Orijinal metinde *“Llegaua ya infinito numero de honbres a pie, que inpedian de manera, el poder andar, con ser El campo tan ancho, que era menester que muchos de aquellos soldados a fuerça de palos abriesen camino”* ifadesi geçmektedir.

“Allahverdi Han’ın oğlu İmam Kulu Han Fars ve Lar bölgeleri ile Bahreyn adası tarafında hayat boyu yönetim sürüyordu (...) genelde sarayda çok kişi çalışıyordu, hem askerler, hem de hizmetçiler her konuda valiye karşı bir prens gibi davranıyor (...) Bu valinin ve diğer valilerin hayatı tıpkı Padişahların sürdüğü hayatlar gibi, savaşa gitmedikleri zaman bütün boş zamanını saatlerce süren müzik eşliğiyle kadınların dans ettiği ziyafetlerde geçirmekten ibaretti” (De Silva y Figueroa 2011; I; 260)²⁸.

Fars eyaletinin Valisi İmam Kulu Han sarayında Garcia de Silva y Figueroa’yı yerinden kalkmadan hürmet ve teveccühle karşıladıktan sonra görkemli bir ziyafete davet etmişti. *Comentarios’a* göre, Farsların arasında bir gelenek olduğu için valiler ne misafiri karşılamaya ne de misafiri uğurlamaya kalkmazlardı:

“(...) Elçi odaya girince (Vali) onu selamladı ama ne hareket etti ne de yerinden kıpırdadı. Çünkü gelen misafirleri için birkaç adım olsa bile ağırlamaya ya da uğurlamaya kalkmamak İranlılar arasında bir gelenektir” (De Silva y Figueroa 2011, I; 265)²⁹.

7 Ekim 1618 tarihinde öğleden sonra, Garcia de Silva y Figueroa heyetiyle beraber Kazvin şehrinde Şah’ın huzuruna kabul edilmişti (De Silva y Figueroa 2011, I; 336). İspanyol elçinin yazdıklarına göre bütün Asya kıtasında gelenek olduğu için elçiler dışarıda bekletiliyordu ve bundan şikayetçilerdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 337). Hadım Yusuf Ağa ile Katip Ağademir, Garcia de Silva y Figueroa ve heyetine Şah’ın huzuruna giden yolu gösterdi. I. Abbas’ın huzunda, İspanyol elçi şapkasını çıkartıp diz çökerek sağ eliyle Şahı selamladı. Sonra, sağ elini öpüp Büyük Abbas’ın kol giyisi üzerine koyduktan sonra

²⁸ Orijinal metinde *“El Reyno particular de Persia, con el de Lara y la Isla de Baharen, lo posee por su vida, Emancolicam hijo de Alaverdecam (...) tiene de continuo una numerosa y lustrosa corte, ansi de gente de guerra, como el monisterio y servicio de su casa, tratandose en todo como gran príncipe (...) La vida de este Soltan y de los demas, es como la de sus mesmos Reyes, gastando todo el tiempo que no andan en la guerra, en perpetuos vanquetes, con musicas y bayles de mugeres”* ifadesi geçmektedir.

²⁹ Orijinal metinde *“(...) quando el Enbaxador entro reçibiendole con grandes, cortesias y demostraciones de contento, aunque no se mouio ni salio de su lugar, siendo costunbre ordinaria entre los Persianos, no salir a reçibir a los que los visitan, aunque sea muy pocos pasos, ni tanpoco quando se despiden dellos no vsando en esto de ninguno genero de çeremonia”* ifadesi geçmektedir.

elçi İspanya'dan getirdiği mektubu öptü ve Şah'a verdi. I. Abbas, İspanya'dan gelen elçiyi hürmetle ve güzel sözlerle karşılayarak İspanya Kralının halini sordu. Bu kısa karşılımdan sonra her ikisi beraber akşam yemeğini yemek için yemek salonuna geçti³⁰.

I. Abbas sıradan yeşil kumaştan üretilen bir elbise giyiyordu. Başına da ucuz yeşil ve kırmızı ipekten yapılan bir başlığı sardı. Şah'ın sardığı başlık Safevi toplumunun önde gelenleri ve savaş adamlarının taktığı başlıktır ve kendilerine özgü Kızılbaş inanişına özeldi. Bu başlığın içinde bir sarık mevcuttu ve bu sarığın içinde pamuk olduğu için kılıç vuruşlarına dayanıyordu. Kırmızı on iki dilimli bu sarık, her dilim bir çubuğa bağlıydı ve genelde sardıkları başlığın dışında bu çubuk görülüyordu (De Silva y Figueroa 2011, I; 339).

Misafirleri karşıladıktan sonra, Şah ya da valiler, misafirlerle birlikte halılarla kaplanmış³¹ yerde oturuyorlardı. Odada ne masa ne de sandalye mevcuttu, ama Garcia de Silva y Figueroa hem yaşlı hem de bu duruma alışık olmadığı için ona bazı durumlarda yastık ya da sandalye veriliyordu.

“Terasa çıktıktan sonra Elçi orada güzel bir yatak buldu, onun üstüne kaç yastık ve bir yorgan vardı. Elçi çok yorgun olduğu için bu yatakta oturdu, daha sonra vali ile iki İranlı daha hasır üstüne İran usulüce oturdular” (De Silva y Figueroa 2011, I; 205)³².

³⁰“O anda Elçi şapkasını çıkardıktan sonra boyunu eğerek sağ eliyle selamladı sonra bu eli öpüp onu Şah'ın elbisesinin kolunun üstüne koydu (...), yine elini öptü ve İspanyol Kraldan getirdiği mektubu da öpüp Şah'ın eline koydu. Şah mektubu aldıktan sonra mutluluğunu gösteren hareketlerle ve sözlerde Elçinin gelişinden memnun olduğunu söyledi ve İspanyol Kral'ın sağlığını sordu” (GARCIA DE SILVA Y FIGUEROA, 2011; 1. cilt; 338). Orijinal metinde “Entonces el Enbaxador, quitada la gorra y baxando la rodilla hizo la salua con la mano derecha, llegandola a la boca y poniendola despues sobre la manga de la aljuba (...) del Rey la boluio a besar, y besando ansimesmo la carta que traia de su Magestad Catholica, se la dio en su mano. El Rey despues de auer tomado la carta y reçibido, con grandes demostraciones de cotento al Enbaxador diziendo lo mucho que holgaua de su venida, le preguntó por la salud de su Magestad” ifadesi geçmektedir.

³¹“(…) yer güzel Kirman halılarıyla örtülüydü” (De Silva y Figueroa 2011, I; 264). Orijinal metinde “(...) y en el suelo hermosas alhondras de Cherman” ifadesi geçmektedir.

³² Orijinal metinde “Salidos al terrado, se hallo en el una rrazonable cama con sus almohadas y colcha de tafetan, adonde el Enbaxador, por ir muy cansado se asento, sentandose el governador, y tros dos Persianos en vna estera, en el suelo, como es su costunbre” ifadesi geçmektedir.

Örneğin İmam Kulu Han'ın sunduğu ziyafette, ihtiyar İspanyol elçi yerde oturmak zorunda kalmıştı ve bu durumdan şöyle şikâyet etmişti:

“(…) Elçi (…) sadece ziyafet sona ermesini istiyordu çünkü sırtını duvara yaslayarak yerde oturmak çok rahatsız ediciydi” (De Silva y Figueroa 2011, I; 265)³³

1.3.4. Yemek ve Tatlılar

Elbette, ziyafetin en önemli kısmı sunulan yemeklerdi. Hükümdarın ve yerel yönetimin huzurunda gerçekleştirilen oturmalarında aşağı yukarı aynı yemekler sunulmaktaydı: renkli pilav, koyun, tavuk, taze meyveler, şarap... Ziyafet yaklaşık dört saat sürebilmekteydi³⁴. *Comentarios*'da İspanyol elçi Fars eyaletinde bol miktarda bulunan yemekleri çok detaylı bir şekilde anlatmıştır. Garcia de Silva y Figueroa her yerde temiz ve lezzeti koyun etinin kalitesini övmüş, ayrıca da tavuk etinin bolluğu ve yemeklerin ucuz fiyatlarını da şaşkıncı bulmuştu³⁵. İspanyol elçi her şeyi çok kaliteli bulmuş, hatta onları İspanya'nın damak tadına benzetmişti³⁶.

Din ve kültür farklı olduğu için tavşan, veya yaban tavşanı gibi İspanya'da bulunan bazı yemekler İran'da bulunmamakta ya da domuz ve yabandomuzu gibi dini kurallarından dolayı yenmeyen hayvanlar şehrin etraflarında bolca bulunmasına rağmen toplum

³³ Orijinal metinde “(…) *el Enbaxador (...) que no deseava entonces otra cosa mas, sino que se acabase, porque ademas de la descomodidad de estar sentado en el suelo, aunque arrimado, a la pared y testera de la quadra*” ifadesi geçmektedir.

³⁴ “ziyafet dört saatten fazla sürer” (De Silva y Figueroa 2011, I; 311). Orijinal metinde “*por mas de quatro oras que dura el vanquete*” ifadesi geçmektedir

³⁵ “Yemek bolluğu çok (...) her şey oldukça ucuz, ve her zaman yemekler çok güzel pişirildi ve çok temizdir. (...)” (De Silva y Figueroa 2011, I; 253). Orijinal metinde “*Pero es tanta la abundancia de mantenimientos (...) que siendo todo muy barato, se halla sienpre de comer muy bien adereçado y limpio (...)*” ifadesi geçmektedir.

³⁶ “Çok büyük ve şişman koyunları var, ve genelde onlarda yiyorlar, ve çok fazla tavuk var, her ikisi İspanya'daki bulunan koyun ve tavuklar kadar lezzetli, ve süt kuzuları Avrupa'nın en iyi süt kuzuları kadar iyi” (De Silva y Figueroa 2011, I; 252). Orijinal metinde “*Ay gordos y muy grandes carneros, que es El mantenimiento mas ordinario, y grande abundancia de gallinas, lo uno y lo otro tan bueno como en España, y los corderos de leche de igual perfeccion que los cabritos mejores de Europa.*” ifadesi geçmektedir.

tarafından tüketilmemekteydi³⁷ ³⁸. İranlı yetkililer, İspanyolların domuz eti tükettiğini bildiği için şehrin yakınlarında bulunan yabandomuzlarını avlatıp her gün onlardan birkaç tanesini elçinin oturduğu eve gönderiyordu³⁹. Hava soğuk olduğundan dolayı yaban domuzları elçinin evine çok taze şekilde ulaşıyor yalnızca ve onlara az tuz ekleyip yeniliyordu. Ayrıca, elçiliğin aşçısının yaban domuzu etinden *cecina* denen bir nevi tütsülenmiş et pişiriyordu öyleki Avrupa’da pişirilen *cecina*’dan daha lezzetliydi⁴⁰.

Süt de çok lezzetliydi, ama elçi onu bir miktar ekşi bulmakla ve kaymağa benzetmekteydi⁴¹⁴². O dönemde bölgede ayrıca, peynir de bulunmaktadır. Ancak İspanyol elçi bu ürün hakkında fazla bilgi vermemektedir⁴³.

Garcia de Silva y Figueroa Şah gümüş tepsileri üzerinde ona gönderilen çeşit çeşit tatlılar hakkında çok detaylı bir bilgi vermeyerek sadece İspanya’dakiler kadar lezzetli olmadıklarını vurgulamakla yetinmiştir.

³⁷ “Tavşan ve yabantavşanı yok (...) Aynı şekilde domuz da bulunmuyor ne şehirde ne de yakındaki köylerde çünkü bu Farslar ve Araplar genelde onlardan nefret ediyor” (De Silva y Figueroa 2011, I; 253). Orijinal metinde “No ay conejos ni liebres (...) Tanpoco se hallan en la ciudad, ni aldeas cercanas ningunos puecos domesticos, por el mucho aborreçimiento, que generalmente les tienen odos estos Arabes y Persianos” ifadesi geçmektedir.

³⁸ Garcia de Silva’ya göre o dönemde keklik tüketilmektedir fakat avlanması yasaktı, sadece Şah ve valileri keklik avlayabilirdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 205, 252)

³⁹ “ama, Elçi ve ailesinin gelişinden haebr aldıktan sonra, Şiraz’da oturdukları sürece, yani 4 aydan fazla, on ya da on iki fersah mesafesinde yer alan pırnal dağlarından (elçi ve heyetine) çok büyük ve şişman yabandomuzları getiriyorlardı (...)” (De Silva y Figueroa 2011, I; 253). Orijinal metinde “mas, como supiesen que El enbaxador y su familia, los procurauan, le traian, por todo el tiempo que se detuuuo en Xiras, que fue de mas de quatro meses, muy grandes y gordos jaulies, que matauan a diez y doze leguas de la ciudad, en los montes de enzinas (...)” ifadesi geçmektedir.

⁴⁰ “Kış olduğu için bu yabandomuzları çok kuru ve soğuk, yani çok taze, geliyorlardı ve günlerce onları çok az tuzlayıp yeniliyordu ve onların etlerinden yapılan *cecina* çok yumuşaktı ve tadı çok güzeldi Avrupa’daki bulunan *cecina*’dan daha iyiydi” (De Silva y Figueroa 2011, I; 253). Orijinal metinde “Venian estos jaulies, por ser de inuierno, y el temple seco y frio, muy frescos, comiendose muchos dias casi sin les echar sal, y la çecina que dellos se hazia, mejor que ninguna otra de Europa, y de notable ternura y gusto” ifadesi geçmektedir.

⁴¹ “süt ürünleri miktarı de çoktu, genelde (...) üretildiği süt krem kadar kalındı ve bu Farslar ve Araplar bu tür sütün çok ekşi olmasına rağmen tadını çok seviyorlar, ancak bu sütün tadına alışık olmayanlar için lezzetli değil.” (De Silva y Figueroa 2011, I; 254)

⁴² Burada verdiği tarife göre süttten değil herhalde ayrandan ya da ayrana benzeyen bir içecekten bahsetmektedir.

⁴³ “her meyve yeşil ve kuruydu, yumurta, peynir ve et (...)” (De Silva y Figueroa 2011, I; 254)

“Başka bir gün Şah gümüş tepsileri üzerine büyük bir miktar şekerleme (...) ile İspanya’dakiler kadar özenle yapılmamış reçel ve meyve şekerlemesi gönderdi” (De Silva y Figueroa 1905, II; 377)⁴⁴

Comentarios’da, İran’da üretilen bal ve tatlılara karıştırılan bazı maddeler hakkında da bilgi verilmektedir:

“Aynı şekilde çok çeşit şekerleme var, şekerlemeden başka bir şey satılmayan çok cadde var. Bazı şekerlemeler şurupla karıştırılıyor, diğerleri daha uzun süre dayansın diye balla karıştırılıyor. Burada üretilen balın rengi bembeyaz, çiçekle dolu meyve ormanlarının büyük olmaları sayesinde bu bal çok mükemmeldi ve ondan üretilen ağda da beyazdı” (De Silva y Figueroa 2011, I; 254)⁴⁵.

Yani, bazı sokaklarda sadece tatlılar satılmakta ve bu tatlılara bal ile şurup katılmakta ve balın yüksek kalitesi de tanımlanmaktadır. Bu ziyafetler iç İran’da gerçekleştirildiği için balık yenmiyordu^{46 47}. Ayrıca, *Comentarios*’da iç İran’daki göllerde bulunan balıkların düşük kalitesinden bahsedilir⁴⁸.

Garcia de Silva y Figueroa bütün ziyafetlerde aşağı yukarı aynı yemeklerin ikram edildiğini dile getirir:

⁴⁴ Orijinal metinde “Enbió otro dia el rey gran cantidad de cosas dulces al Enbaxador de España, en muchas fuentes de plata (...) y aunque aua gran numero y diferencias de confituras y frutas de alcorça, no con el primor que en España, pero fue tanta la cantidad (...)” ifadesi geçmektedir.

⁴⁵ Orijinal metinde “Hazense ansimesmo muchas y varias cosas de açucar, de que ay calles enteras en que no se vende otra cosa, ansi cubiertas como en almivar, mezclando con muchas dellas miel, para que se conserue mas tiempo, siendo en gran cantidad, y blanquissima la que aqui se cria, por beneñicio, de los grandes y espesos bosques de frutales, cuya abundanca de flores le da toda la perfecçion que tiene, ansimesmo como a la çera, que tambien sale casi blanca sin beneñicio alguno” ifadesi geçmektedir.

⁴⁶ Hatta denize yakın bölgelerde balık yerine hurme ile koyun eti yenmektedir.

⁴⁷ Kabuklu deniz ürünleri bulunmasına rağmen de tükenmiyordu (De Silva y Figueroa 2011, I;210)

⁴⁸ Sürekli balığın kötü kalitesini şikayet etmiş ve çevresinin balığı yemesini yasaklamaya çalıştı: “(...) sarı ve çirkin rengisiden dolayı Elçi o balıkdan (heyetine) yemeyin diye uyardı.” (De Silva y Figueroa 2011, I; 290). Orijinal metinde “(...) el Enbaxador les auiso que no comiesen de aquel pescado, auiendo visto, la amarillez y abominable color que tenia.” ifadesi geçmektedir.

“Burada sunulan ziyafet tıpkı Şiraz valisinin verdiği ziyafetlere gibiydi” (De Silva y Figueroa 2011, I; 311)⁴⁹.

Diğer yandan Don Garcia de Silva y Figueroa'nın katıldığı ziyafetlerdeki yemeklerin hepsinden bahsetmediği için diğer ziyafetlerdeki yemeklerin neredeyse aynı olduğu kanısına varabiliriz. Ziyafete oturduktan sonra, büyük tencerelerle çeşitli yemekler getiriliyordu. Bu tencerelerde tavuk, koyun eti ve özellikle pilav bulunuyordu. Sarayın hizmetçileri genelde pirinçten yapılan bu yemekleri bir tahta kaşıkla tabaklara koyuyorlardı (De Silva y Figueroa 2011, I; 205). Bazen yemekler bir araya konularak getiriliyordu:

“Buradaki Elçiye sunulan ziyafet tıpkı Şiraz valisi verdiği ziyafetti, çok büyük tabaklarda karıştırılmış tavuk, koyun eti ve pilav sunuluyordu. Ancak pilavın rengine bakarak hangi yemekten yemiş olduğumuz anlaşılırdı” (Garcia de Silva y Figuera 2011, I; 311)⁵⁰.

Bundan sonra, genellikle Sarayın içöğlanları porselen tabakları ve testiyle şarabı yemek odasına getiriyorlardı (Garcia de Silva y Figueroa 2011, I; 205). Çoğunlukla, ziyafet hurma⁵¹ ile beraber kavun yemekle sona eriyordu⁵². Bazen ağır yemeklerin yerine tatlı, şekerleme, salatalık, can eriği⁵³ ve yeşil erik⁵⁴ sunuluyordu. Yemekler çıplak elle

⁴⁹ Orijinal metinde “*El vanquete que aqui se dio al Enbaxador, fue conforme a los que dio el Soltan de Xiras*” ifadesi geçmektedir.

⁵⁰ Orijinal metinde “*El vanquete que aqui se dio al Enbaxador, fue conforme a los que dio el Soltan de Xiras, de grandes platos de gallinas, carnero y arroz todo incorporado y junto, no difiriendo la cariedad de estos platos, sino en la diuersidad de las colores del arroz, de que por la mayor parte eran conpuestos*” ifadesi geçmektedir.

⁵¹ *Comentarios*’da Elçi özellikler Lar bölgesinin hümerlerini övmektedir. (De Silva y Figueroa 1905, II; 432)

⁵² “(...) akşam yemeği hurme ile kavun yiyerek sona eriyordu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 205). Orijinal metinde “(...) *acabandose la çena con datiles y melones.*” ifadesi geçmektedir.

⁵³ İspanya’da can eriği yenmediği için Garcia de Silva y Figueroa onları olgunlanmamış zerdali olarak tanımlamıştı: “*Bu meyveler erik ve zerdalidir, henüz çok yeşil ve olgunlanmamış durumda*” (De Silva y Figueroa 2011, I; 311). Orijinal metinde “*Las frutas eran ciruelas y aluaricoques, muy verdes y del todo por madurar*” ifadesi geçmektedir.

⁵⁴ “*Sonra ziyafet başlamıştı, ya da daha doğrusu, yemek başladı çünkü şekerleme ve hiyaz ve yeşil zerdali (...) dışında başka bir şey yoktu*” (De Silva y Figueroa 1905, II; 377). Orijinal metinde “*Començose luego el vanquete, ó mas propiamente la colaçion, porque fuera de las cosas de açucar no auia mas que pepinos y granos de agraz, çiruelas verdes (...)*” ifadesi geçmektedir.

yeniyordu⁵⁵. Bu arada ekmek ziyafetin ayrılmaz bir parçasıydı. Garcia de Silva y Figueroa, yemeğin yanında çok ince ve iyi pişirilmiş lavaş ekmeği tüketildiğini de kayıdetmektedir⁵⁶.

1.3.5. Meyve

Comentarios'da meyvenin sadece tatlı olarak sunulmadığı ayrıca elçiler ve misafirlere ikram edildiği de yazılmaktadır. Garcia de Silva y Figueroa meyvenin öneminden bahsetmiş ve çeşitliğini tasvir etmiş, üstelik, meyvenin satıldığı bir çarşığı da tanımlamıştır:

“Bu pazarda her şey satılıyor (...) kuru ve yeşil meyve satan çok dükkan var ayrıca ‘hapas’ denen günlük ekmek de satılıyor, şehrin dışında bu ürünleri getiren ama dükkana sahip olmayan kişiler bu ürünleri sepetlere koyup caddenin her iki yanında satılıyordu (...). Bu pazar her saatte çok kalabalık” (De Silva y Figueroa 2011, I; 215)⁵⁷.

Bu çarşıda şehrin yakınlarındaki zengin topraklardan getirilmiş meyveler hem dükkanlarda hem de meyve getirenlerin bir mağazaya sahip olmadıkları durumlarda yere konulan sepetlerde satılıyordu.

Garcia de Silva y Figueroa o dönemde İran'da yetişen meyvelerin çok lezzetli, çeşitli, taze ve kaliteli olduğunu betimlemiştir. Özellikle Lar bölgesinde yetişen hurmaların altın rengini,

⁵⁵ “(...) kavrulmuş tavuk ve koyun eti ile dolu sadece iki ya da üç tabak ve kendisi (Şah) kendi elleriyle onları parçalaniyordu ve yanındakileri (parçalarını) veriyordu” (De Silva y Figueroa 1905, II; 381). Orijinal metinde “(...) solo vinieron dos ó tres platos con carnero, y gallinas asadas, partiendo, o por mejor dezir, despedaçandolas él mesmo con las manos y dando a los que más cerca se hallaron” ifadesi geçmektedir.

⁵⁶ “(...) aynı zamanda çok ince ve ince pişirilmiş üç ya da dört çeşit lavaş ekmeği konuldu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 348). Bu ekmeğin İspanyol elçinin hoşuna gittiğini I. Abbas'tan bu ekmeklerden her gün daha fazla gönderilmesini rica ettiğinden anlamaktayız. (De Silva y Figueroa 2011, I; 348). Orijinal metinde “(...) poniendo ansimesmo, otros tres o quatro generos de pan sin leadura pero muy bien cozidos y delgados” ifadesi geçmektedir.

⁵⁷ Orijinal metinde “Vendese en este Bazar toda suerte de mercadurias (...) ay tambien aqui muchas tiendas de fruta verde y seca y de su pan ordinario que llaman hapas, y los que traen a vender estas cosas de fuera y no tienen tiendas particulares, las tienen en çestos, por una vanda y por otra de las calles, dexando lugar por medio, por donde va la gente que va y viene por todo el bazar de que a todas oras esta lleno” ifadesi geçmektedir.

büyük boyunu, yumuşaklığını ve yüksek kalitesini övmüş ve onları Basora’da yetişen humarlara benzeterek Lar’dakilerin daha lezzetli olduğunu vurgulamıştı:

“Bu şehirde ve bütün İran’da gördüğümüz meyveler arasında en önde gelen hurmadır. Bu bölgenin hurma ağaçlarında yetiştirilen hurmaların boyu, rengi ve lezzet tadı dünyanın diğer bölgelerinde yetiştirilen hurmalardan daha iyidir. (Bu hurmalar) İspanyadaki ‘monge’ veya ‘fraire’ adlı eriklerin boyunda ve bu eriklerin olgun olduğunda aldığı renkle aynı renktedir, ama bu humaların rengi daha çok açık ve altınsı. Basra ve Bağdat’ta yetişen hurmalar çok meşhur olmasına rağmen (...) Lar bölgesindekiler daha iyidir. Elçinin (Lar’da) bulunduğu zaman hurmalar (...) olgun ve yumuşaktı” (De Silva y Figueroa 2011, I; 220)⁵⁸.

Bununla birlikte, İran’daki meyvenin önemini *Comentarios*’daki başka metin parçalarından da öğreniyoruz. Mesela, Hanların ve Şahların bahçelerinde büyük meyve ağaçları bulunuyordu. Bilhassa nar, limon, yeşil limon ve ayva ağaçları yetiştiriliyordu:

“Valinin gönderdiği nar, limon, tatlı yeşil limon, birkaç ayva, daha önce görmedikleri çeşit çeşit renkli ve çok lezzetli büyük üzümler (...) Elçi ile heyeti çok memnun kaldılar” (De Silva y Figueroa 2011, I; 234)⁵⁹.

⁵⁸ Orijinal metinde *“Entre todas las frutas que se vieron en esta ciudad, y despues en toda la Persia que son estremadas, con rrazon tienen el primer lugar los datiles, que en este distrito, producen aquellas Palmas, los uales en grandeza, color y perfecto gusto exçeden a todos los demas que en otras partes del mundo se crian. Son del tamaño de las çiruelas monges o de flaire como vulgarmente las llaman en España, y estas de las muy grandes, con el memos color que tienen estas çiruelas quando son muy perfectas y estar muy maduras, mas que el que tienen estos datiles, es mas encendido como de oro muy fino Y aunque los datiles de Baçora y Babilonia son muy alabados agora en esta edad, (...) no son comparables con estos de Lara, los que entonçes quando el enbaxador estuvo en ella, estauan en toda su perfecta sazon de maduros y con la mesma blandura que las çiruelas referidas”* ifadesi geçmektedir.

⁵⁹ Orijinal metinde *“El Enbaxador y sus criados, muy regalados, del gouernador, y factor, de la fruta de la tierra, que eran granadas, limones, limas dulçes y algunos menbrillos, con las mas hermosas vuas, que jamas se auian visto, las quales no solo eran de varias espeçies y colores y de admirable y suaue gusto, pero a la vista no podia offreçerse cosa mas apazible, ni agradable pintura, sobrepujando las obras perfectas de la maestras Naturaleza a toda El arte y industria humana”* ifadesi geçmektedir.

Elçi ile çevresi bir yerel yöneticinin bahçesinde yetiştirilen meyvelerin lezzeti ve şeklini o kadar mükemmel, güzel ve tatlı buldu ki ⁶⁰ onları ‘doğanın mükemmel şah eserleri’ olarak tanımladı.

Şah’ın bahçesinde de dalları meyve dolu ağaçların verdiği armudu, muz ve üzümü çok büyük ve güzel bulmuş ve eserinde Avrupa’dakilerine nazaran daha mükemmel olduklarını ısrarla belirtmişti. Ayrıca, bu bahçede bulunan fıstık, ceviz ile bademin çeşitlerine, bol miktarına ve kusursuzluğuna hayran kalmıştı:

“Ve bu şekilde meyve kış mevsiminde ve hatta bahara kadar durup bozuk bozulmuyordu, Şah’ın bahçesinde mevcut olan meyve bolluğu inanılmazdı (...) muz ağaçlarının ve kavak ağaçlarının (...) dalları o kadar meyve taşıyordu ki her an kırılıbiliyordu. Oradaki meyveler Avrupa’dakilere benziyor ve bazıları Avrupa’dakilerden daha mükemmel, özellikle armutlar ve her çeşit üzüm, bunların tadı çok güzel, boyu büyük ve şişmandı, ayrıca dünyanın diğer bölgelerinde bulunanlardan daha iyi olan çok miktarda fıstık, badem ve ceviz de bulunuyordu.”
(De Silva y Figueroa 2011, I; 248)⁶¹.

⁶⁰ Garcia de Silva y Figueroa’nın çevresindekilerin de aynı görüşte olduğunu bu paragraftan anlayabiliriz: *“Daha sonra Elçi Hümmüzdən döndükten sonra (...) öğrendi ki o güzel ve özel suyla sulanan çok palmiye ağaçları ve meyve bahçeleri vardı ve (onların verdiği portakallar) İspanya’da yer alan Valencia şehrinden daha iyidir”* (De Silva y Figueroa, I; 269). Elçinin çevresi, İran’da buldukları meyveleri Valencia bölgesinin meyvelerinden üstün kıldıkları da buna işaret ediyor. Tarih boyunca, Valencia bölgesinin meyveleri İspanya’nın en iyi meyveleri olarak kabul edilmiştir.

⁶¹ Orijinal metinde *“Y ansi la fruta permanece sin corronperse la mayor parte del inuierno y alguna hasta bien entrada la primavera, siendo cosa maravillosa la mucha abundancia y cantidad increíble que della ay en esta sola huerta del Rey. (...) los alamos y los platanos, (...) lleuan tanta fruta que las ramas apenas pueden sustentarla. Las diferencias della son como las de Europa y muchas de mas perfeccion, particularmente las peras, y todas las especies de vuas, que son de admirable gusto, grandeza y hermosura, con infinita cantidad, de pistachos, almendras y nuezes mejores que en ninguna otra parte de Mundo”* ifadesi geçmektedir.

1.3.6. İçecek: Su ve Şarap

Daha önce söylediğimiz gibi ziyafette şarap çok önemli bir rol oynuyordu. Şarap bazen çok tazeydi. Garcia de Silva y Figueroa bir yerel yöneticinin sunduğu bir ziyafette verilen şarabın taze sıkılmış üzümden yapıldığını ifade etmişti:

“(...) başka (içoğlanlar) taze sıkılmış üzümden yapılan şarap sürahileriyle geliyordu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 205).

Ziyafette içecek olarak şarap tercih edilmekteydi. İspanyol elçi şarap içmediği için⁶² bu durumdan şikayetçidir⁶³. Karlı su da altından yapılan testilerde isteyene ikram ediliyordu” (De Silva y Figueroa 1905, II; 377)

İç İran’ın sıcak ve kuru havasını dikkate alarak sudan bahsetmemek mümkün değil. İran’da uzun bir yolculuk yapan Garcia de Silva y Figueroa doğal olarak bu konu hakkında çok bilgi vermektedir. Genelde, su ya yağmur suyu sarnıçlardan ya da toprakaltından, kehrizlerden çıkarılıyordu. İspanyol elçi bu iki sistemi çok detaylı bir şekilde anlatmıştı. Örneğin Lar bölgesinde gece konakladığı kervansarayında iki büyük sarnıç bulunmakla birlikte bir kehriz de mevcuttu. Garcia de Silva y Figueroa’ya göre toprağın çok sıcak

⁶²“Elçi bu ziyafeti mütevazî bir şekilde sunduğunu görünce biraz pilav yedi ve, adeti olmasına rağmen, o şarabı biraz tattı (...)” (De Silva y Figueroa 2011, I; 205). Orijinal metinde “Viendo El enbaxador la llaneza y voluntad con que se offreçia este vaquete, prouo un poco de arroz y beuio, aunque no lo acostunbraua, de aquel vino (...)” ifadesi geçmektedir.

⁶³ Garcia de Silva y Figueroa kültürlü ve eğitim görmüş bir adam olmasına rağmen şarap konusunda uzman değildi, bu kısa cümlede Şah’ın ikram ettiği şarabı sahte bir şekilde övdüğünü ve sadece hükümdarın birinin şerefine içtiğini itiraf etmektedir: “(...) çünkü Elçinin sihhatine dört kere içti ve (Şah) şarap hakkında (Elçinin) görüşünü öğrenmek istedi. Ve şarap hakkında hiçbir şey bilmemesine rağmen Elçi’nin onu övdü (...) ama (Elçi) şarabından içmezdi sadece Şah’ın onun şerefine içtiği için biraz içiyordu.” (De Silva y Figueroa 2011, I; 349) [Orijinal metinde “(...) porque brindo al enbaxador tres o quatro vezes, preguntandole si le pareçia bien aquel vino. Y como el Enbaxador se lo alabase, aunque sabia tan poco de aquel menester (...) pero que el vino no lo beuia sino en las ocasiones en que Su alteza le brindaua.” ifadesi geçmektedir]. Ayrıca, İspanyol elçi ziyafette bulunan İspanyol keşiş fray Juan Tadeo’nun az yemesine ama fazla şarap içmesine de alaycı bir biçimde dikkat çekmektedir: “Keşiş Juan Tadeo da orada da yemek yiyordu ve ayakkabısız bir keşiş olduğu için çok az yiyordu, ama aynı zamanda Rioja’lı olduğu için Elçinin içmediğini o içiyordu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 349) [Orijinal metinde “Comia alli fray Juan Tadeo, que aunque tan sobrio sigun la mucha deçençia suya de frayle descalço, pero como natural de la Rioja suplia las faltas del Enbaxador” ifadesi geçmektedir]. İspanya’da yer alan Rioja bölgesinde İspanya’nın en iyi şaraplarını üretiliyor.

olmasına rağmen bazı kısımlarda havaya açık olan kehrizden⁶⁴ akan su çok temiz ve soğuktu (De Silva y Figueroa 1905, II; 208). Kehrizlerden akan su tarlaları sulamak için kullanılıyordu: kehrizin taşıdığı su dağdan çıktıktan sonra küçük sulama kanallarına dağıtılıp tarlalar ve özel bahçeler sulanıyordu⁶⁵. Ayrıca, öküz yardımıyla kuyulardan da su çıkarılıyordu. Garcia de Silva y Figueroa kuyulardan çıkarılan suyu genelde sadece tarlaları ve bahçeleri sulamak amacıyla kullanıldığını ifade etmişti⁶⁶. İçme suyunun nadiren bulunmasına rağmen İranlıların kendi evlerinde bir bahçeye sahip olduklarını da sözlerine ekler⁶⁷.

Yolda bulunan suyun kalitesi bazı bölgelerden çok düşüktü o yüzden farklı yerlerden getiriliyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 326). Bazen çare yoktu ve o yerin suyu içilmek zorunda kalınmıştı:

“Monbara adlı başka bir köyde kalacak yeri iyiydi ama su kötüydü ve kötü kokuyordu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 234)⁶⁸.

Özellikle Kazvin şehrinde yaz mevsiminde hava ve suyun kalitesi çok düşük olduğu için toplum hastalanıyor ve hattâ çoğu ölüyordu. Garcia de Silva y Figueroa, çevresindekilerin ölümünü engellemek için başka şehirlerden su getiriyor ama bu da yeterli olmuyordu (De Silva y Figueroa, 1905, II; 356).

⁶⁴ Sarnıçların suyunun temiz olmasının sebebi her sene onları çok dikkatli bir şekilde temizlenmesiydi. Garcia de Silva y Figueroa'nın Lar'ı geçtiği dönemde az su kalıyordu ve suyun sarnıçın dibinde olduğu için çok soğuktu (De Silva y Figueroa 1905, II; 215)

⁶⁵ Bu kehriz galiba bir **vakıftı**, Garcia de Silva y Figueroa *“por un legado y obra pia que dexo un ciudadano rrico”* (De Silva y Figueroa 1905, II; 208) ifadesiyle kehrizlerin hayırlı bir iş olduğu ve miras olarak inşa ettirildiğini anlatmıştı. Miras anlamına gelen **'Legado'** kelimesinin burada bir vakıf olarak tercüme edilmesi mümkündür, çünkü *Comentarios*'da bir zengin adamın kendi ölümünden sonra bu **hayırlı iş (obra pia)** için para bağışladığını iddia edilmektedir. Daha sonra Garcia de Silva y Figueroa Lar'da bulunan birçok sarnıç ya eski kralların tarafından ya da bu vakıflardan bir sonuç olarak inşa ettirildiğini ifade etmektedir. Vakfın büyüklüğüne göre bu sarnıçlar ya küçük ya da daha büyük oluyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 215)

⁶⁶ Meselâ Lar bölgesinde kuyulardan çıkarıldığı su biraz tuzluydu ve içilemezdi, ancak bu su ile tarlalar sulanıyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 214)

⁶⁷ İran'da mevcut olan bu su kültürünü Arap kültürüne bağlamaktadır (De Silva y Figueroa, 1905; 2, cilt; 214)

⁶⁸ Orijinal metinde *“a Monbara otra aldea, adonde tambien tuo rrazonable posada, y aunque en ella auia malissima y pertilençial agua (...)”* ifadesi geçmektedir.

1.3.7. Tabaklar, Çanak Çömlek ve Masanın Süslemesi

Daha önce dile getirdiğimiz üzere, Garcia de Silva y Figueroa çeşitli ziyafetlere katılmıştı. Bu ziyafetler genelde açık havada halılarla kaplanmış uzun ve büyük odalarda gerçekleşiyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 45). Odanın yanında bir çeşme ve yetiştirilen çeşit çeşit çiçekler ile meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçe bulunurdu (De Silva y Figueroa 1905, II. 46). Bazen de elçinin çevresi bu odanın etrafındaki odalarda oturuyordu⁶⁹. Ne sofraya bezi ne de peçetenin mevcut olmadığı sofrada Garcia de Silva y Figueroa'nın sözleriyle “*Asya ve Afrika usulu*”⁷⁰ gerektirdiği gibi misafirler yer üzerine oturuyordu⁷¹. Yine İranlılar gibi ellerini su ile yıkıyorlardı. Şah Abbas'ın sunduğu ziyafette ipek ve altın ipleriyle yapılan *mileque*⁷² olarak adlandırılan ince, yumuşak ve yuvarlak bezler sofraya üzerine konuluyor ve peçete olarak kullanılıyordu (De Silva y Figueroa 2011, II; 348).

Şah Abbas'ın verdiği ziyafetlerde kullandığı tabaklara dair maalesef fazla bilgimiz yok ama herhalde İmam Kulu Han'ın kullandığı zengin tabaklar, testiler ile altın sürahilerden çok farklı olmamalıydılar. İspanyol elçinin anlattığı gibi:

“Bu ziyafette altundan yapılan sürahiler ve testiler vardı, bazı taşlarla süslenmiş fincanlar vardı, özellikle Elçiye içmek için sunulduğu zümrüt ile yakuttan süslenmiş iki tane fincan, ve bu fincaların bir tanesinin dibinin ortasında çok yuvarlak ve badem boyda bir inci yer alıyordu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 265).⁷³

⁶⁹ Çevirmenlerin Avrupa'da elçilerin heyetlerini ziyafetlere davetli olmadığını anlatmasına rağmen İmam Kulu Han, Garcia de Silva y Figueroa'nın heyetini ısrarla etrafındaki odalarda oturtmasını rica etti (De Silva y Figueroa 2011, I; 265)

⁷⁰“(…) *Afrikalıların ve Asyalıların geleneklerine göre* (...)” (De Silva y Figueroa 2011, I; 265). Orijinal metinde “(...) *sigun la costumbre ordinario de los Asiaticos y Africanos* (...)” ifadesi geçmektedir.

⁷¹“*kendimizi yıkayabilmek için peçete veya sofraya örtüsü de yoktu*” (De Silva y Figueroa 2011, I; 265). Orijinal metinde “*demás de no aver seruilletas ni manteles en que poder linpiarse*” ifadesi geçmektedir.

⁷² Garcia de Silva y Figueroa'nın *mileque* derken büyük ihtimalle Nevşad şehrinde üretilen milek (میلک) bezlerinden bahsetmektedir.

⁷³ Orijinal metinde “*Auia en este vanquete, agua maniles y garrafas de oro y algunas taças de lo mesmo con piedras, mayormente dos con que dieron de beuer al Enbaxador llenas de rrubies y esmeraldas, y en el medio y hondo de la una, una perla muy neta y redonda, del tamaño de una buena auellana.*” ifadesi geçmektedir.

Şarap altın sürahiler sofraya getiriliyor, yakut ile zümrüt süslenmiş altın fincanlara dökülüyordu. Bir tanesinin dibinde büyük bir badem kadar yuvarlak bir inci vardı.

I. Abbas'ın kullandığı tabaklar hakkında hiç bir bilginiz yok ama sürahiler, fincanlar, karaflar ile kayık tabaklar saf altından yapılmıştı ve bu altından yapılan eşyalar sadece ana ziyafette kullanılmıyordu, ayrıca etrafındaki odalara da bunlarla servis ediliyordu (De Silva y Figueroa 1905, II. 93). Sıradan ziyafetlerde ya da elçinin odasına yemek gönderildiği zaman büyük pirinç tabakları kullanılıyor ve yemekleri sıcak tutmak amacıyla aynı maddeden yapılan kapaklardan istifade ediliyordu. Onların üzerine bol yemek konuluyor ve yemeği hızlıca yiyebilmek için kapakları biraz yukarıya kaldırılıyordu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 215).

1.3.8. Sigara İçilmez!

Ziyafetlerde tütünün tüketilmediğini enteresan bir olaydan anlamaktayız. Babür İmparatorluğundan gelen elçi Şah'ın yanında oturmasına rağmen her gün sürekli getirdiği nargileyi⁷⁴ içiyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 403). Şah bu durumdan çok rahatsızdı ve her misafire çok iyi davranmasına rağmen Hindistanlı elçiye rahatsız olduğunu açıkça gösteriyordu (De Silva y Figueroa 1905; II; 403-404). Herkes Şah'ın yanında bu kadar tütün içmeyi çok büyük ‘bir özgürlük’ ve bir utanmazlık olarak algılamaktaydı. Ama bazıları onu savunmak için elçinin her gün tütün içmeye alıştığı için birdenbire içmezse bayılabileceğini söylemişti (De Silva y Figueroa 1905, II. 403).

Şah sonunda Hindistanlı nargile içerken, Garcia de Silva y Figueroa'nın tarafına bakarak ona İspanya'da tütün içilip içilmediğini sordu. İspanyol elçi bu soruya İspanya'da sadece zenciler ve Amerika'nın yerel halklarının bu ‘ilacı’ kullandıkları cevabını verdi. Şah hemen gülmeye başladı ve İmam Kulu Han tekrar gülmek için aynı soruyu sordu ve Garcia de

⁷⁴ İspanyol elçi, Babür İmparatorluğundan gelen elçinin getirdiği nargileyi bu şekilde betimlemişti. Altından yapılan uzun ve ince bir borunun ucunda yumurta boyundaki altından yapılan delikli bir kavanoz vardı. Bu kavanoz içerisinde ateş ve tütün vardı, ve deliklerden kötü kokan tütün dumanları çıkıyordu. Borunun diğer ucundan tütün içiliyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 403).

Silva y Figueroa gene aynı cevabı verdi. Hindistanlı elçi dışında herkes sesli gülüyordu, belki de Türkçe konuştukları için bu dili anlamayan Hindistanlı aldırmandan içmeye devam etti (De Silva y Figueroa 1905; II; 404).

1.3.9. Ziyafetten Önceki ve Sonraki Eğlenceler

İran’da ziyafetlerden sonra mutlaka dans ve müzik vardı. Büyük ziyafetlerden önce meydana de özel eğlenceler düzenlenirdi. Bazen bu eğlenceler Şah’ın yakınında olmak için bir bahane oluşturuyordu ve ziyafetle bir ilişkisi yoktu. *Comentarios* sayesinde I. Abbas döneminde İsfahan’ın meşhur Nakş-ı Cihan Meydanında boğa güreşleri ve koç güreşlerinin düzenlendiğini bilmekteyiz⁷⁵. İsfahan şehrinin büyük adamları İspanyol elçi için bir etkinlik hazırlamış ve ona meydana kadar eşlik etmişti. Meydanda hem erkek hem beyaz çarşafli kadınlardan (De Silva y Figueroa 2011, I; 320) oluşan büyük bir kalabalık vardı. İspanyol elçi meydana geldikten sonra birkaç adam çiçek çelenkleriyle süslenmiş kocaman iki koç getirmişti. Bu adamlar, kulaklarına fısıldıkları sözlerle koçları teşvik ediyor ve koçlar birbiriyle vahşice çarpışıyordu” (De Silva y Figueroa 2011, I; 320). Her koçun taraftarları duruma göre ya üzülüyor ya da neşeleniyordu ve güreşin sonucundan hemen önce herkes susuyordu. Ayrıca, iddiaya girenler de vardı.” (De Silva y Figueroa 2011, I; 320).

Koç güreşinden sonra boğa güreşi başladı. Renkli iplerle ve çiçek çelenkleriyle süslenmiş boğalar (De Silva y Figueroa 2011, I; 320) Garcia de Silva y Figueroa’nın İran’da gördüğü en büyük boğalardı ve onları Madrid’deki boğa güreşlerine katılan Jaramalı boğalarına benzetmişti⁷⁶. Sanki kendileri savaşıyor gibiydi boğaların taraftarları sopa taşıyarak kızgın surat ile güreş sahasına yaklaşmışlardı.İspanyol elçi boğa güreşlerinin İran ülkesinde çok yaygın olup İsfahan şehrinin en önemli eğlencesi olduğunu ileri sürmüştür (De Silva y Figueroa 2011, I; 320). Şehirde boğa taraftarları vardı ve bu konu üzerine pek

⁷⁵ Garcia de Silva y Figueroa bu boğa ve koç güreşleri detaylı bir şekilde tanımlamıştı (De Silva y Figueroa 2011, I.: 320-323)

⁷⁶ Rengi de siyahti, Jarama’dakiler gibi. Jarama, Madrid’in doğusunda yer alan bir bölgedir. (De Silva y Figueroa 2011, I; 320)

çok kavga olmaktadır⁷⁷. Boğalar o kadar vahşice birbiri ile çarpışıyordu ki çok fena yaralanıyorlardı⁷⁸. Genellikle boğa güreşi bitmeye başladığı an her iki boğanın sahipleri kendi boğasını övdükten sonra birbirlerine elleriyle ve ayaklarıyla vurarak kavga etmeye başlardı (De Silva y Figueroa 2011, I; 321). Sahiplerin kavgası sırasında her iki boğanın taraftarları da birbirine giriyordu⁷⁹. Kavganın sonrasında genelde her iki boğa çok kötü durumda olurdu ve hangisinin kazandığı ancak en çok yaralanan boğa sahayı terk edince anlaşılırdı (De Silva y Figueroa 2011, I; 321). Kadınlar bu kavgaya katılmıyorlardı fakat yerlerinde ya tuttıkları boğa kazandığı için neşeleniyorlar ya da tuttıkları boğa kaybettiği için üzülüyorlardı⁸⁰.

Garcia de Silva y Figueroa'ya göre bir gün iki boğa iyi savaştıkları için izleyicilerden onları affetmesi istedi zira artık boğalar çok sert bir biçimde boynuzladıkları için kafalarından kan akıyordu. Halbuki, taraftarları bir boğanın kazanmasını istiyordu. Durumu çözebilmek için boğa güreşinin devam etmesine izin verildi⁸¹. Moladan sonra boğalar savaşmaya devam etmek istemiyorlardı ama sahipleri o kadar ısrar ettiler ki tekrar boynuzlamaya başladılar. Bir süre sonra en yaşlı boğa sahayı terk etti ve kavga sona erdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 323).

İsfahan'da bir gün Garcia de Silva y Figueroa'nın şerefine iki ip canbazı Nakş-ı Cihan meydanında bir gösteri hazırladı. İspanyol elçinin bu oyundan diğer oyunlara göre daha çok keyif aldığını yaptığı uzun tariften anlıyoruz. Ona göre canbazların bir tanesinin ismi

⁷⁷ Toplum her konu hakkında kavga ettiğini ve boğa güreşi bu konulardan bir tanesi olduğunu bu şekilde bildirmektedir (De Silva y Figueroa 2011, I; 321)

⁷⁸ Elçi boğalar koçlardan daha sert çarpıştığını ve sonuç olarak çok yaralandıklarını anlatmış (De Silva y Figueroa 2011, I; 321); aynı zamanda sahipler de kendi boğalarını kötü halde kavganın sonrasında aldıklarını da anlatmıştır (De Silva y Figueroa 2011, I; 321)

⁷⁹ Kavga sırasında Şah'ın askerleri boğa taraftarları birbirinden ayıramayıp kavgayı durduramıyorlardı. Boğaların taraftarları da yaralanıyordu ve hatta başlarında kan akıyormuş. (De Silva y Figueroa 2011, I; 321)

⁸⁰ Kadınlar da taraftarını tutuyorlardı ve uzaktan boğaları destekliyorlardı (De Silva y Figueroa 2011, I; 321). Kadınlar, yüksek sesleriyle her yerden her şeyden çok duyulan çok gürültü yapıyordu . (De Silva y Figueroa 2011, I; 322)

⁸¹Hatta af karşılığında sahiplerine para vermek istiyordu. (De Silva y Figueroa 2011, I; 321)

Haydar'dı ve Çağatay Türklerindendi⁸², diğer ip canbazı hakkında ne yazık ki bilgi vermemiştir. Cambaz, minarenin en yüksek kısmından bir evin çatısına kadar uzanan bir ipin üzerinde yürümüştür (De Silva y Figueroa 2011, I; 303)⁸³. Gösteriden sonra, Garcia de Silva y Figueroa her iki cambaza verdikleri hizmetin karşılığında bir miktar para vermiştir⁸⁴.

Çövken (چوگن) oyunu, ya da Garcia de Silva y Figueroa'nın deyişiyle *chueca*⁸⁵, Şah Abbas'ın en sevdiği oyunlardan biriydi ve bu eğlence de Safevi başkentinin ünlü Nakş-ı Cihan Meydan'ında oynanıyordu. İspanyol elçi iki kere çövkene seyirci olmaya davet edildi, ilk kere daveti reddetti⁸⁶ ama ikinci kere de bu oyunu dikkatle izledi ve sonra eserinde onu kısa bir şekilde tasvir etti. Garcia de Silva y Figueroa kendisi çok yaşlı olduğu için ne ata bindi ne de oyuna katıldı, ancak bir seyirci olarak izledi. O akşam Şah çövken oynamayı çok istiyordu ve diğer efendileri de oyuna davet etti (De Silva y Figueroa 2011, I; 354). Ata binip çövkenleri⁸⁷ olarak beyefendiler ona katıldı. Oyunun hedefi, çok iyi betimlememesine rağmen sahanın her iki yanlarında ikişer sütundan oluşan iki tane hedef olduğunu ve topun o hedefleri geçmektir (De Silva y Figueroa 2011, I; 354). Top o dönemdeki İspanya'da bulunan *pelota de viento*'ya benziyordu. Garcia de Silva y Figueroa'ya göre İran'da kullanılan çövkenler İspanya'dakilerden daha zayıftı ve kolayca kırılıyordu (De Silva y Figueroa 2011, I; 354). Topa vurmaktan oyuncular ya Ali'nin ismini ya da Aziz Yorgi'nin ismini söylüyorlardı⁸⁸. Ne yazık ki *Comentarios* eserinde bu oyunun hakkında daha fazla bilgi bulunmuyor.

⁸² “Bu canbaz Haydar adlı Çağatay veya Soğdianalı yaşı otuzdan fazla olmayan genç bir adamdı” (De Silva y Figueroa 2011, I; 303). Orijinal metinde “*Era este bolteador Chacatay o Sogodiano de naçion llamado Aidar moço de menos de treinta años*” ifadesi geçmektedir.

⁸³ İpten düşüyormuş gibi ama son anda tekrar ip üzerinde yürümeye başlamak gibi çeşitli numaralar da yapıyordu (De Silva y Figueroa 2011, I; 304)

⁸⁴ Gösteriştikten sonra cambazlığı izleyen toplum da para bağışladı (De Silva y Figueroa 2011, I; 305)

⁸⁵ *Chueca*, Çövken'e benzeyen Kastilyan asıllı bir oyundur. Çövken'in aksine, atsız oynanıyordu.

⁸⁶ Şah, İspanyol elçiyi huzuruna kabul etmediği için, Garcia de Silva y Figueroa I. Abbas'a küstü ve oyuna katılmadı. (De Silva y Figueroa 2011, I; 344)

⁸⁷ Topa vurmak amacıyla kullanılan sopaların ismi de çövkendir.

⁸⁸ Garcia de Silva y Figueroa'nın anlattıklarına göre Safeviler, Aziz Yorgi kendi İmam Ali'nin olduğunu iddia ettiklerini ve bu yüzden onu her zaman ata binerek ve düşmanlarına ya da vahşi hayvanlarına karşı savaşarak çizdiklerini söylemektedir. Aynı zamanda, *Comentarios*'da Osmanlı Türklerin İspanyolların taptığı Aziz

1.3.10. Ziyafetin Müziği

Hem karşılama törenleri hem de ziyafetlerde müzik çok önemli bir rol oynuyordu. Garcia de Silva y Figueroa İran müziğini pek sevmediği için onu kötü sözlerle tarif etmişti:

“(…)(*Bu enstrümanın müziğinin*) İranlıların kulağına hoş bir ses olarak gelmesine rağmen aslında vahşi ve tiksindirici bir gürültüydü” (De Silva y Figueroa 2011, I; 304)⁸⁹.

Yani, bu müzik her ne kadar İranlılar tarafından seviliyorsa da elçi için uyumsuz, anlamsız ve vahşi bir gürültüydü. Bununla birlikte, bazı enstrümanları betimlemektedir: küçük trompetler, tulumlu zurna, zilli tefler⁹⁰ ve ziller. Ne yazık ki çalgılardan bahsetmemiştir.

Yerel yönetici ise kendi müzisyenlerinden memnun kalıp Garcia de Silva y Figueroa’ya istediği zaman müzisyenleri odasına davet edip müzik yaptırabileceğini söylemişti.

İspanyol elçinin hem kadın dansçılardan hem de İran müziğinden hoşlanmadığı için İmam Kulu Han dansçıları ile müzisyenleri Garcia de Silva y Figueroa için düzenlediği ziyafete onları çağırılmamıştır. Yoksa onların da ziyafetin ayrılmaz bir parçası olduğunu *Comentarios*’dan alınan şu sözlerden anlıyoruz:

“*Ve Sultan çok kibardi ve (Elçinin) kendi hanına (kadınların) girmesine izin vermediği için ziyafet boyunca dansçı ve müzisyen kadınların (odaya) girmelerini yasakladı*” (De Silva y Figueroa 2011, I; 265)⁹¹.

Yorgi’yi kendi kahramanı Hızır ile (veya Garcia de Silva y Figueroa deyişle *Chederlem*) karıştırdıklarını iddia etmişti (De Silva y Figueroa 2011, I; 355)

⁸⁹ Orijinal metinde “(…) *aunque para entre estos Persianos es muy vsado y bien reçibido, hazia un incondito y bestial sonido, con tan gran rumor que atronauan aquellos canpos, sin ningun género de consonancia*” ifadesi geçmektedir.

⁹⁰ Garcia de Silva y Figueroa özellikle bu enstrümandan nefret ediyordu. İspanya’da buna benzeyen bir enstrümanın bulunduğunu ve herhalde bu enstrümanın Araplar tarafından İspanya’ya getirildiğini iddia etmişti: (De Silva y Figueroa 2011, I; 212)

1.3.11. Meşale Işıkları ve Havai Fişek Gösterisi

Bir keresinde I. Abbas havai fişek gösterilerini izleyebilmek için Garcia de Silva y Figueroa'yı kendi bahçeli evine davet etmiştir. O gece İsfahan'ın Nakş-ı Cihan meydanında havai fişekler çok iyi görünmüş ve toplum da bu gösteriyi izleyebilmek için meydana toplanmıştı (De Silva y Figueroa 1905, II; 406). Bu son gösteriden sonra, Garcia de Silva y Figueroa Doğu protokolu ve ulusunu övmüştü çünkü her ne kadar görünüşte uygarlaşmamış bir toplum gibi geldiyse de Doğulular misafirlerini Batı'ya göre daha mütevazî ama daha özenli ve kibar bir şekilde ağırlamaktaydı (De Silva y Figueroa 1905, II; 406).

⁹¹ Orijinal metinde “*Y usando en todo de mucha cortesia el Soltan con el enbaxador, todo lo que duro la comida, mando que no entrasen las mugeres, que tenia para baylar y tañer festejando el vanquete, por auer sabido que en su posada no auia querido admitillas*” ifadesi geçmektedir.

2. BÖLÜM

ŞAH ABBAS DÖNEMİNDEKİ KADINLAR, CARIYELER VE SÂKİLER

Şah Abbas dönemindeki kadınlar, cariyeye ve sâkiler, üç farklı sınıfa mensup olmalarına rağmen, Garcia de Silva y Figueroa'nın katıldığı çeşitli ziyafetler ve eğlencelerde rol oynadıkları ya da İspanyol elçinin dikkatini çektikleri için *Comentarios* eserinin büyük bir kısmı onların yaşam tarzını anlatmaktadır. Konuya geçmeden önce Safevi saraylarında ve Garcia de Silva y Figueroa'nın katıldığı ziyafetlerde bulunan sâkiler ve cariyelerden kısaca bahsetmek gerekir. Zira bunlar belki de erkeklerin dünyasında doğrudan bir rol oynamamakla birlikte toplumda ve sarayda önemli bir yere sahipti.

2.1. ŞAH ABBAS DÖNEMİNDEKİ SAFEVİ TOPLUMUNDA KADINLAR, CARIYELER VE SÂKİLER

Kadınlar neredeyse Safevi toplumunun görünmez bir parçasıydı çünkü yakın erkek akrabaları dışında kimsenin onları görmemesi için birçok tedbir alınıyordu (Mathee 2000: 122). Safevi yüksek sınıfının kadınları asla dışarıda görülmezdi ve sadece kapalı tahtirevanlara binerek dışarıya çıkabiliyorlardı (Mathee 2000: 122)⁹². Sokaklarda ve caddelerde görünen kadınlar genelde en fakir sınıflara mensuptu (Mathee 2000: 122). Özellikle *qoruq* geleneği de bunun iyi bir örneğidir; buna göre, şah veya önde gelen kimseler kendi kadınlarıyla ata binerek dışarı çıktığında sokaklarda kimse bulunmamalıydı (Mathee 2000: 122). Elbette, kadınların hep haremde kaldıklarını söylemek de mümkün değil; toplum içinde görüldüklerini ve bunda aktif bir rol oynadıklarını Garcia de Silva y Figueroa'nın gözlemlerinden anlıyoruz.

Sâkiler, yani genç oğlanlar, ile cariyeler de sarayın eğlencelerinin ayrılmaz bir parçasıydı. Onların işi, ziyafetlerde ve gece eğlencelerinde şarap getirmek, dans etmek, enstrüman çalmak ve şarkı söylemekti. Batılı seyyahların eserleri olmasaydı Safevi dönemindeki fuhuş

⁹² Burada hemen belirtelim ki, Rudi Mathee, Garcia de Silva y Figueroa'nın yazdığı ve bu çalışmada incelediğimiz *Comentarios* eserini kaynak olarak kullanmaktadır.

hakkında elimizde hiçbir belge bulunmazdı (Mathee 2000: 123). Sarayda cariyeler genelde hem dansçı hem de fahişe olarak bulunuyorlardı (Mathee 2000: 138). Cariyeler diğer kadınlardan farklı renkte elbiseler giyiyor ve toplumda yüzlerini gösteriyorlardı (Mathee 2000: 129). Safevi döneminde ziyafetlerden sonra yabancı elçilere bu kadınlarla bir gece geçirmeyi ikram etmek de olağandı (Mathee 2000: 130)⁹³.

Sâkîlerin işi *İslam Ansiklopedisi*'nin Sâkînâme maddesinde çok güzel bir şekilde anlatılıyor: “Sâkîliğin çok eski bir meslek olduğu, bezm meclisinde içki sunma, meclisin âdâbını düzenleme gibi görevleri içerdiği, ayrıca bu mesleğin giderek zarafet kazandığı ve sâkîlerde özel yetenekler yanında şiir ve mûsiki bilgisinin arandığı anlaşılmaktadır.” (Canım, R. 2009, XXXVI; 14). David Blow'nun anlattıklarına göre Şah Abbas erdişiydi ve genç Gürcü dansçı oğlanlardan çok hoşlanıyordu (Blow 2009: 172). Dolayısıyla, yerel yöneticiler hediye olarak hem kadın hem de genç oğlanlar gönderiyorlardı (Blow 2009: 172).

2.2. GARCÍA DE SİLVA Y FIGUEROA'NIN GÖZÜYLE KADIN

Garcia de Silva y Figueroa için Asya kıtasında kadınların, ister zengin ister fakir olsun, hepsi bir tür köleydi, aradaki tek fark güzel kadınların sahipleri tarafından daha çok sevilmesiydi (De Silva y Figueroa 1905, II; 311). Eski İran kralları döneminde kraliçeler ve yerel yöneticilerin eşleri, kocalarının cariyeleri olmasına rağmen ailede ve sarayda önemli bir yere sahiplerdi ancak İslam'ın yaygınlaşmasıyla bu durum değişti (De Silva y Figueroa 1905, II; 311). Artık İran'da kralların ve önde gelenlerin resmi eşleri ile cariyeleri arasında pek bir fark yoktu. ‘Begüm’ lakabıyla tanınan, haremın en önemli kadını zaten şahın eşi değil, ona en yakın kadın akrabasıydı (De Silva y Figueroa 1905, II; 312). İspanyol elçi bunun örnekleri olarak Şah Tahmap'ın kızı Peri Han Hanım ve Şah Abbas'ın halası Zeynep Begüm'ü vermişti⁹⁴.

⁹³Bu noktada Rudi Mathee, Garcia de Silva y Figueroa'nın yazdığı *Comentarios* eserini kaynak olarak göstermektedir.

⁹⁴ Peri Han Hanım Şah Tahmasp'ın ikinci ve en çok sevdiği kızı, Zeynep Hanım ise Şah Abbas'ın evlenmeyen halası ve onun döneminde haremi yöneten kadındı. (De Silva y Figueroa 1905, II; 312).

İspanyol elçi bir yerel yöneticinin evine gittiğinde haremın evin en uzak kısmında yer aldığını ve bu şekilde kadınların hiçbir zaman yabancılar tarafından görülmediğini anlatmıştı (De Silva y Figueroa 2011, I; 261). Şah'ın haremi de aynı biçimde sarayın bahçelerinin en iç ve uzak kısmında bulunup, hadımların koruması altındaydı (De Silva y Figueroa 1905, II; 29)⁹⁵. Ayrıca güzel ve büyük bahçeler içerdiği için duvarları çok geniş bir alanı çevreliyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 29). Şah'ın haremi özellikle I. Abbas'ın seferlerinden getirdiği Gürcü ve Çerkez kadınlarla beraber, çeşitli başka ülkelerden gelen kadınlardan oluşuyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 29).

Sokakları, hamamları ve bahçeleri gezen kızlar ve kadınlar fakirlerin kızlarıydı, çünkü Garcia de Silva y Figueroa'nın ileri sürdüğü gibi zengin ve soylu kadınlar hiçbir zaman evlerinden çıkmıyordu, ve hatta kendi evlerinde özel hamamlar bulunmaktaydı (De Silva y Figueroa 2011, I; 261) ⁹⁶. İspanyol elçi yolda gördüğü Türkmen kadınlardan da kısa bir şekilde bahsetmektedir. Bu kadınlar kaba bir kumaştan üretilen elbiseler giymelerinin haricinde açık havada çalışıyorlardı (De Silva y Figueroa 2011, I; 236): görevleri arasında yaşadıkları çadırları dokumak vardı. Garcia de Silva y Figueroa'ya göre bu çadırlar deve ve keçi yününden yapılıyordu (De Silva y Figueroa 2011, I; 236).

Zertüşti kadınlar da açık havada çalışıyorlardı, kendi evlerinin kapısının önünde oturarak dokumak ve örmekle meşgul oluyorlardı. Garcia de Silva y Figueroa Zertüşti kadınları, kendi memleketi Extremadura'nın köylerindeki örtü örten fakir kadınlara benzetmişti (De Silva y Figueroa 2011, I; 296).

Bazen çaresiz fakir kadınlar yarı çıplak çocuklarıyla beraber şehirleri geziyor, geceleri de fakirleri konaklatmak amacıyla inşa edilen kervansaraylarda uyuyorlardı. Elçi bu kervansarayların bir vakıf olarak kurulduğunu yazmıştı (De Silva y Figueroa 2011, I; 302).

⁹⁵ Garcia de Silva y Figueroa bazı hadımların yüksek mevkilerine geldiğine de işaretliyor. Örneğin, Yusuf Ağa hep Şah'ın yanındaydı (De Silva y Figueroa 2011, I; 337)

⁹⁶ Şiraz şehrinde de öyle olduğunu anlatmaktadır (De Silva y Figueroa 1905, II; 50)

Garcia de Silva y Figueroa'nın anlattığı bir olay aracılığıyla dul kadınların durumuna dair de bilgi sahibi olabilmekteyiz. İspanyol elçi ile çevresi Kum şehrinin yakınlarında bir gece geçirmek için konaklamıştı. Konakladıkları evin en uzak kısımları, o bölgede ailenin kadınları yaşadığı için yabancılara kapalıydı (De Silva y Figueroa 2011, I; 327). Akşam üzeri, evin sahibi bizzat Garcia de Silva y Figueroa ile konuşmak istedi. Evin sahibi dul bir kadındı ve ailesinin geçimini sağlayabilmek amacıyla hem evlenecek kızları tıraş ediyordu, hem de iki halı dokuma tezgahı vardı (De Silva y Figueroa 2011, I; 327). Evli kadınların da bazen kocalarının işlerine yardımcı olduklarını söylemektedir:

“(…) *İranlı bir dokuyucu vardı ve karısı aynı işle meşguldü (...)*” (De Silva y Figueroa 1905, II: 399)⁹⁷

Dul kadının eli kırıktı; bunun sebebi evlenme çağına gelmiş iki kızı olduğu için İspanyol elçi ve çevresini kendi evinde konaklatmak istememesiydi (De Silva y Figueroa 2011, I: 327). Garcia de Silva y Figueroa durumu anlayınca kadına konaklama ücretini ödedi (De Silva y Figueroa 2011, I: 327). Bir başka ifadeyle, dul kadınlar da kendileri ve ailesini geçindirmek için çalışabiliyorlardı.

Bu olaydan sonra, Garcia de Silva y Figueroa'nın gözüyle düğünler hakkında biraz bilgi edinmemiz mümkün. Ev sahibi elçinin odasından çıktıktan sonra fakir kadınlar ile çocukları dilenmişti (De Silva y Figueroa 2011, I: 327). Bunlar arasında ev sahibinin küçük kızı da bulunuyordu. Kız, kaba elbisesine rağmen çok zarif görünüyordu ve elçi güzelliği için onu över (De Silva y Figueroa 2011, I: 328). Garcia de Silva y Figueroa kendi odasında, yandaki odada bir askerin, kapıcı kendisine elçinin huzuruna çıkmasına izin vermediği için yaptığı büyük gürültü duyuluyordu. Bu durumda ev sahibi olan dul kadın da çağrılıp askerle birlikte elçinin odasına çıktı. Kadına durumu açıkladıktan sonra, Garcia de Silva y Figueroa'nın huzuruna kabul edilen Kızılbaş askeri derdini anlattı: elçinin yakınında oturan küçük kızı gördükten sonra artık ablasıyla değil, küçük kızla evlenmek istediğini

⁹⁷ Orijinal metinde “(…) *un persiano texedor, su muger, que tambien vsaua el mesmo offiçio (...)*” ifadesi geçmektedir.

söylüyordu. Asker, dul kadına daha büyük bir çeyiz vererek küçük kızını aldı ve birlikte Şah'ın bu askere bağışladığı Kum yakınlarındaki bir köyde yaşamaya gittiler (De Silva y Figueroa 2011, I: 328). Bu vakanın sonucu olarak evlenmeden önce kadınların tıraş oldukları, erkeklerin istedikleri kızın ebeveynlerine çeyiz verdikleri ve evlendikten sonra kadının kocasının evine gittiğini görüyoruz.

Ayrıca, Garcia de Silva y Figueroa bir şehre girdiği zaman kadınlar, kendi evlerinin balkonlarından ya da kafeslerle kapatılmış dar pencerelerden başlarını ve yüzlerini örten beyaz bir çarşaf giyerek geçit törenini izliyor, ancak yaşlı kadınlar artık kimse onlarla evlenmek istemediği için çarşaf giymeden evlerinden çıkıp kapılarından töreni seyrediyorlardı (De Silva y Figueroa 2011, I: 243). Bazen de beyaz çarşaflarını giyerek elçinin geçtiği yola yaklaşıyorlardı (De Silva y Figueroa 2011, I: 242).

Garcia de Silva y Figueroa'nın katıldığı ziyafetlerde yalnızca cariyeler, müzik icra etmek ve dans etmek amacıyla bulunuyordu, zira bundan başka hiçbir kadın sofraya oturmuyordu. Ancak bir ziyafette enteresan bir olay meydana gelmişti (De Silva y Figueroa, 1905, 2. cilt: 90). Bu ziyafette İspanyol elçinin kimliğini öğrenemediği esmer ve yaşlı bir kadın vardı (De Silva y Figueroa 1905, II: 90). Kadın, ziyafetin gerçekleştiği salondan biraz uzakta, bir halı üzerinde arkasını Şah'ın haremine dönmüş halde oturmaktaydı (De Silva y Figueroa 1905, II: 90). Her İran kadınının giydiği fakat yüzünü örtmeyen beyaz çarşafını giyiyordu. Etrafında ok ile keman ve eğri kılıçlarını taşıyan askerler ayakta duruyordu ve önünde altından yapılan uzun bir ayaklı vazo vardı. Bu gizemli olaydan kesin bir sonuca varmamız mümkün değil, ancak bazı durumlarda Şah'ın ailesinin kadınlarının da ziyafetlerde bulunabildiğini ileri sürebiliriz.

Ziyafetlerde sofraya oturmamalarına rağmen sıradan kadınlar, yani soylu ya da zengin ailelere mensup olanların haricindekiler de çeşitli eğlencelere katılıyorlardı. Önceden belirtildiğinden boğa ve koç güreşlerinde kadınlar da seyirci olarak bulunmaktaydı (De Silva y Figueroa 2011, I; 321).

Ayrıca *Comentarios*'da kadın onuruyla ilgili etik hakkında az çok bilgi verilmektedir. Örneğin Şiraz şehrine gelir gelmez Garcia de Silva y Figueroa kentte yaşayan Keşiş Moysen'in Han tarafından öldürüldüğünü anlayınca bunun nedenini öğrenmek istedi. Keşiş Moysen, *Tamaras*⁹⁸ Han'ın Hristiyan annesinin oturduğu, Han'ın müşaviri Hasan Bey'in evinin yanındaki evde oturuyordu. Fars Hasan Bey'in daha önce evlenmiş zengin Türkmen bir eşi vardı ki, Tamaras Han'ın Hristiyan annesi ve onun Gürcü hizmetçileriyle sıklıkla konuşurdu (De Silva y Figueroa 1905, II; 423). . Toplum, Türkmen kadının hristiyanlarla arası iyi olduğu için keşişe yakın ve onunla birlikte olduğunu ileri sürmeye başladı. Ayrıca da, keşişin bir günahı olmadığı ve Türkmen kadının onu cezbettiği de söyleniyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 423). Kocasını bunu öğrenir öğrenmez beş ya da altı askerle beraber keşişin odasına girdi. Yaz olduğunda yarı çıplak uyuyan keşişi bulunca ona hemen eğri kılıcıyla saldırdı, ama keşiş kılıcı alıp onu pencereden dışarı attı. Bu olayın hemen ardından Hasan Bey, karısının duvarı tırmanarak keşişin odasından kaçtığını düşündüğü için kılıçla kendi evine döndü ve zavallı kadının boğazını kesti (De Silva y Figueroa 1905, II; 424). Keşişin kaderi de ölüm olacaktı: Zira, İslam'a dönmediği için Han'ın adamları ve kalabalık tarafından şehrin meydanında taşlanarak ve kılıçlarla parçalanarak öldürüldü. İslam'a dönseydi, hem cürmü bağışlanacaktı hem de bir miktar para verilecekti (De Silva y Figueroa 1905, II; 424). Bazı museviler İspanyol elçiye, kadının ve keşişin vahşi ölümünün gerçek sebebinin kadının servetini elde geçirmek ve Tahmures Han'ın çocuklarını Müslüman yapmak olduğunu söylediler (De Silva y Figueroa 1905, II; 424).

Bu cinayetin asıl nedeni ne olursa olsun, bu olaydan kadınlarla ilgili o dönemin ahlak kuralları hakkında birkaç sonuç çıkarmak mümkün. İlk olarak, muhtemel aldatma olayında keşişin bir günahı olmadığı ve Türkmen kadının onu cezbettiğinin söylenmesi, toplum tarafından kadınların doğasının kötü olduğuna ve erkeklerin kadınların cezbine mahkum olduğuna inanıldığına işaret ediyor. Yani, bu inanca göre, bir erkeğin cinsel isteğini uyandıran bir kadın olmasa o erkek gayr-i meşru bir ilişkiye asla girmez. Üstelik, bir kadın

⁹⁸ Safevi Sayında yetişen ve Gürcistan'da hüküm süren Kakheti Hâkimi Tahmures. Şah Abbas'ın otoritesine muhalefet etmiş ve hatta Safevi topraklarına akınlarda bulunmuştu.

tarafından kocasının onuru lekelenildiğinde o kadının cezası ölümdür. Ayrıca Hasan Bey karısını öldürdükten sonra bir ceza görmemişti.

Gördüğümüz gibi Garcia de Silva y Figueroa'nın *Comentarios*'da kadın dünyası hakkında diğer seyyahlardan öğrendikleriyle teyit ettiği oldukça yüzeysel bilgiler bulunmaktadır. Ancak burada enteresan ve mustesna bir olay ile karşılaşırız. “*Diacuri*” denen köyün yerel yöneticisi ya da başkanı bir erkek değil, herkesi hızlı ve erkeksi hareketleri ile şaşırtan 70 yaşlarında yaşlı, kısa boylu ve şişman Türkmen bir kadındı (De Silva y Figueroa 1905, II; 442). Büyük ve erkeksi bir surata sahip olan kadın yönetici Gülhanım, Şiraz Hanı Allahverdi Han'ın favori yöneticilerindendi, bu yüzden ona bu köyün ve etrafındaki bölgelerin yönetimi verilmişti.

Bunun yanı sıra, kocası ve erkek oğulları öldükten sonra kendisine kalan büyük bir davarı bu bölgede güdüyordu. Dolayısıyla, elçi Gülhanım'a yardımı karşılığında bir miktar para verdi ve bu hayırlı işi eserinde kadını överek andı (De Silva y Figueroa 1905, II: 443).

Kadın başkan diğer yöneticiler gibi İspanyol elçiyi karşılayıp, ona ve çevresine tavuk eti, koyun eti, yumurta ve taze su ikram etti (De Silva y Figueroa 1905, II; 442). Buna rağmen, evlenme çağında olan kızları ve kız torunları olduğu için Garcia de Silva y Figueroa'dan çevresinin veya onlara eşlik eden İranlılardan herhangi birinin kendi evine girmemesini rica etti. Elçi de İran geleneklerine saygı gösterip söz verdi (De Silva y Figueroa 1905, II: 442). Bundan anlıyoruz ki, Türkmen kadının evlenme çağında olan kızların etrafında erkekler bulunmamasını istemesine rağmen, kendisi bir erkek gibi davranıyordu ve geleneğe göre sadece erkeklere ait ayrıcalıklara sahipti.

2.2.1. Kadınların Giyimi

Comentarios'da kadınların giydiği kıyafetlerden de kısaca bahsedilmektedir. O dönemdeki kadınlar Osmanlı İmparatorluğu'nda giyilen gömleklerden daha kısa elbiseler giymekle

ayrıca geniş şalvar pantolon da kullanılmaktaydı⁹⁹. Ayrıca, deriden yapılmış topuğu açık olan¹⁰⁰ sert ve rengarenk ayakkabılar giyiyorlardı. Dışarıya çıktıklarında (De Silva y Figueroa 2011, I, 294) mutlaka başlarından dize kadar uzanan bir beyaz çarşafı ile örtüyorlardı¹⁰¹. Genelde bu çarşaf yüzlerini de örtüyordu¹⁰²¹⁰³.

Garcia de Silva y Figueroa İsfahan şehrindeki Ermeni kadınların giyiminden de bahsediyor. İspanyol elçiye göre Müslüman ile Hıristiyan kadınların giyimi arasında pek bir fark yoktu. Fakat Ermeni kadınlar müslüman kadınların giydiği beyaz çarşafı giymek yerine uzun siyah veya mor elbiseler giyiyorlardı. Ermeniler elbette, o dönemdeki her İranlı kadın gibi şalvar da giyiyor, alnında fazlaca sıkıştırılmış tafta kumaşı da çenesinde bağlıyorlardı. Bu icat kadınların yüzlerinin daha tombul ve yuvarlak görünmesini sağlıyordu.

Tam tersine, o dönemdeki Avrupalı kadınlar yüzlerini daha zayıf ve uzun göstermek istiyorlardı. İspanyol elçiye İran'da sevilen yuvarlak ve şişman yüzler çok çirkin gelmişti (De Silva y Figueroa 2011, I, 314).

İspanyol elçi, karşılaştığı Zerdüştî kadınların kıyafetlerini de betimlemişti. Bu kadınlar şalvar giymelerine rağmen elbiseleri diğer İranlı kadınlarınkinden oldukça farklıydı. Kapalı, rahat, geniş kollu, koyu renkli ve ayak bileğine kadar uzanan elbiseler giyiyorlardı¹⁰⁴. Yüzün dışında baş ve boynu da örten başlıkları genelde sarı renkli, büyük ve değişik görünümdeydi (De Silva y Figueroa 2011, I; 296).

2.2.2. Kadınların Seyahat Etmesi

⁹⁹ Erkekler de aynı tür gömlek ve şalvar kullanıyordu (De Silva y Figueroa 2011, I; 261)

¹⁰⁰ Garcia de Silva y Figueroa kadınların ayakkabıları kolayca giymek ve çıkartmak amacıyla topuğun kısa olduğunu ileri sürmüştü (De Silva y Figueroa 2011, I; 261)

¹⁰¹ Elçi Granada kraliyette yaşayan morisco kadınlar gibi giyindiklerini ileri sürmüştü (De Silva y Figueroa 2011, I; 261)

¹⁰² O kadar örtünmüş geziyorlardı ki gözleri zorla görünüyordu (De Silva y Figueroa 2011, I; 261)

¹⁰³ Bazen de yüzlerini örtmüyorlardı, örneğin Elçi para dağıtırken bazı kadınların yüzünü görebilirdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 292)

¹⁰⁴ Ayrıca elçi *Comentarios*'da bu kıyafetleri de Arap kadınların giydiği kıyaftlere benzetmişti (De Silva y Figueroa 2011, I; 296)

Comentarios'da zengin kadınların nasıl seyahat ettiği de anlatılmaktadır. Bir gün elçi ile heyeti kervansaraydan çıkarken görecekları Gürcülerin, Kürtlerin ve bazı Farslı kadınları taşıdığı tahtirevanların yanından geçilmemesi gerektiği konusunda uyarıldı. Bazen yolun yapısı nedeniyle bu tahtirevanların yanından geçmeye mecbur kalıyorlardı. Böyle olunca tahtirevanda kimin taşındığı görünmüyor olsa da tahtirevaların yanındaki koruyucular elçi ve çevresine kötü şekilde bakıyorlardı (De Silva y Figueroa 1905, II; 310). Garcia de Silva y Figueroa'nın anlattıklarına göre kadınların herhangi birisi tarafından görülmesini engellemek bir İran ve Asya geleneğiydi (De Silva y Figueroa 1905, II: 310). Ayrıca, elçi bu tahtirevanları kafese benzetmişti (De Silva y Figueroa 1905, II: 309).

Zengin ya da soylu kimseler, tahtirevanların önünde yürüyerek yüksek sesle herkesi kadınların gelişinde konusunda uyararak hadımlara sahipti. Bu uyarıları duyan erkekler ya arkalarını dönüyor ya da yoldan uzaklaşıyorlardı. Herkes, buna uymak zorundaydı çünkü yapmayanların cezası yüzüstü kötek almaktı. Eğer gördükleri tahtirevanlar şahın kadınlarını taşıyorsa kendilerini daha da ağır bir ceza bekliyordu: ölüm. Garcia de Silva y Figueroa'nın anlattıklarına göre, tahtirevanlara bakan erkeğin mevki ve pozisyonu hiç önemli değildi ve bu konuda herkes aynı muameleyi görüyordu (De Silva y Figueroa 1905, II: 310).

Bahsettiğimiz tahtirevanlar küçük ve ahşap kutular şeklindeydi. Kadınlar içlerinde oturur, kimsenin onları görmemesi için de bu kutuların pencereleri çeşitli ipek ya da pamuktan kumaşlarla örtülürdü. Öte yandan, bu kumaşlar içindeki kadınları güneş ışığından, soğuktan ve kumun içeriye girmesinden korumak amacıyla da kullanılıyordu. Develerin her iki yanına birer tahtirevan konuluyordu; yani her deve iki tahtirevan taşıyordu (De Silva y Figueroa 1905, II: 311). Şahın kadınları bile bu tür sade tahtirevanlarında seyahat ediyordu, tek farkı etrafında daha fazla hadım bulunması ve bakanlara uygulanan cezanın daha ağır olmasıydı. Tüccarlar ve hacca giden erkekler de bu tür tahtirevanlardan kullanıyordu (De Silva y Figueroa 1905, II: 311).

2.2.3. Kadınlar ve Din

Garcia de Silva y Figueroa, *Comentarios* eserinde ayrıntılı bir biçimde İsfahan'da Muharrem¹⁰⁵ ayında kutlanan bayramdan bahsediyor. Bu dini bayrama kadınların iştiyakla katıldığını anlatıyor. Muharrem ayının ilk on ya da on iki günü boyunca din adamları¹⁰⁶ tarafından camilerde, meydanlarda ve şehrin diğer umumi alanlarında çeşitli vaazlar verildiğinden ve bunları dinlemeye hem kadınlar hem de erkeklerin katıldığından söz ediyor (De Silva y Figueroa 1905, II; 344).

En soylu, yüksek mevkili ve zengin kimseler camilere geliyor, özellikle kadınlar İsfahan şehrinin ulu camisindeki vaazlara katılıyordu. Zengin ve soylu kadınlara yer ayırmak için hizmetçilerin vaazlar başlamadan camiiye gelmesine rağmen her zaman yer kavgaları meydana geliyordu. Ayrıca, başka yerlerde oturan tüccarların eşleri de vaazları dinlemek için her zaman giydikleri beyaz çarşafın altına siyah bir çarşaf daha giyerek aynı camiye geliyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 345). En yüksek ve rahat yerlerde ise cariyeler oturuyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 345). Bunların hepsi molların verdiği vaazı büyük ilgiyle dinliyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 346).

Bu vaazlar İsfahan'ın en bilgili molları tarafından veriliyordu. Garcia de Silva y Figueroa bu molları ve verdikleri vaazları Avrupa'nın keşişlerine benzetmişti. İsfahan'ın Ulu Camiide en ünlü ve ciddi mollar vaaz veriyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 346).

Verdikleri vaazlarda yüksek sesle ve coşkulu el hareketleriyle Hz. Hüseyin'in vahşi ölümünden bahsediyor ve ilk halifeler olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman ve Hz. Ömer'i lanetliyorlardı¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Bu bayramda Hz. Ali ve Fatma'nın oğlu Hüseyin'in ölümünün anıldığını anlatmış, ayrıca da bu bayram şiiiliği Türklerin ve Arapların takip ettiği sunilikten ayrı kıldığını sözlerine eklemişti (De Silva y Figueroa 1905, II; 344) Şiilerin ya da Garcia de Silva y Figueroa'nın deyişiyle *Sophianos* (sufiler), en baştan Ali müslümanların halifesi olmalıydı ve onun doktrinesi müslümanların tarafından takip edilmesi gerekiyordu, diğerlerinin doktrinleri Hz. Muhammed'in Kuran'da yazdıklarının gerçek anlamını ihanet ediyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 346) .

¹⁰⁶ İspanyol elçi Müslüman din adamlarını hristiyan din adamlarına benzetmişti. (De Silva y Figueroa 1905, II; 344-345)

¹⁰⁷ *Comentarios*'da Garcia de Silva y Figueroa bu vaazların içeriğini çok ayrıntılı bir şekilde anlatmıştı çünkü oturduğu odadan vaizleri çok net bir biçimde duymuştu ve elçinin çevirmeni çevirmişti (De Silva y Figueroa 1905, II; 347)

Vaaz'dan sonra bu mollalar camiinin kapısında dururken binadan çıkan erkekler ve kadınlar ona para, giysi ya da sarık bağışlıyordu. Özellikle zengin cariyeler diğer kadınlardan daha fazla para ve hediye veriyordu (De Silva y Figueroa 1905, II; 347).

Muharrem ayında kadınlar, bir hizmetçiyle beraber, siyah ve beyaz başörtüleri giyerek caddeleri ve sokakları geziyorlardı, ve isteyenler onlara para veriyordu. Bu para hayırlı işlere bağışlanıyordu. Kadınlar, evlerinde bile Muharrem günlerinde siyah çarşaf giyiyorlardı (De Silva y Figueroa 1905, II; 350-351). Böylece, kadınlar üzüntülerini ifade ediyorlardı.

Eserin aynı bölümünde Ermeni kadınlardan da bahsediliyor. Sanki o senenin Muharrem ayının kutlamaları Noel bayramına denk gelmişti. Müslüman kadınlar gibi Ermeni kadınlar da pek sokağa çıkmıyorlardı¹⁰⁸ ancak Noel bayramının kutlamalarında hepsi birlikte dışarıya çıkıyordu. Bu Ermeni kadınlar diğer Müslüman ve Gürcü kadınlarla aynı elbiseleri giyiyorlardı fakat bazen saç telleri başörtülerinin dışına çıkabiliyordu. Yazar, bu elbiseleri de köylü Kastilyan kadınlarınkine benzetmişti (De Silva y Figueroa 1905, II; 350-355).

2.3. GARCÍA DE SILVA Y FIGUEROA'NIN GÖZÜNDEN CARIYELER VE FAHİŞELER

Comentarios'un muhtelif noktalarında cariyeler ve dansçı kadınlardan bahsedilir. Elçi, dindar, namuslu ve çok yaşlı olduğu için, cariyelerin ve fahişelerin hizmetlerini hep reddetmiş, ancak bu kadınlar ziyafetlerin ve karşılama törenlerinin ayrılmaz bir parçası oldukları için onları yakından görmek zorunda kalmıştı. Cariyeler yerel yöneticilerin ve zengin adamların partileri ve ziyafetlerinde dans ediyordu ve onlara özelliklerine göre hizmetleri bittikten sonra gösterdikleri yeteneğine ve güzelliğine göre bir miktar para veriliyordu (De Silva y Figueroa 2011, I; 261).

¹⁰⁸ “*Las mugeres armenias, que conforme á las persianas ó no paregen ó salen muy cubiertas*” (De Silva y Figueroa 1905, II: 355)

Bütün yerel yöneticiler, cariyelerin danslarından ve çaldıkları müzikten çok hoşlanıyor, ve boş zamanlarında şarap içerek onlarla eğleniyorlardı. Bir istisna olarak, Ali Bey diye bir yönetici cariyelerle ilgilenir ama dindar olduğu için asla şarap içmezdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 245).

Elbette, elçi cariyeler ile fahişelerin hizmetlerini reddettiğinden onlar hakkında fazla bilgi verememiş, hem de o zamanın İran'lılarını hayrete düşürmüştü. Zaten onunla konuşan kimseler, kendisi İran'ın durumu ve tarihi hakkında fazlasıyla bilgili olduğu için Şah Tahmasp döneminde de İran'ı ziyaret ettiğini düşünmüş, bu yüzden de elçinin 120 yaşında olduğu kanısına varmışlardı (De Silva y Figueroa 2011, I; 312). Bu kadar yaşlı olunca kadınlarla birlikte olması da elbette mümkün değildi (De Silva y Figueroa 2011, I; 312)¹⁰⁹.

Kum şehrine geldiğinde şehrin yöneticileri elçiyi kırmamak için dansçı kadınları getirmediler, ancak bu konuda ilginç bir bahane buldular. Elçiye o şehirde Hz. Muhammet'in Leyla adlı torunun türbesi bulunduğu için, kadınların yabancı erkekler, özellikle Avrupalı olanlar, tarafından görülmek istemediklerini söylediler. Leyla, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'nin ölümünden sonra Bağdat'tan Kum'a kadar gelmiş, ve orada bir kervansaray ile bir hastane inşa ettirmişti. Daha sonra hastalanınca Allah onu yeryüzünden almıştı ve hâlâ kimse onun cesedinin nerede olduğunu bilmiyordu. Elbette elçi buna inanmadı ve gülererek konuyu değiştirdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 327).

Garcia de Silva y Figueroa'nın genç dansçı kadınlardan hoşlanmadığını öğrenince yerel yöneticiler ve Şah, onları genellikle ziyafetlere davet etmiyordu. Örneğin, elçinin dansçıların kendi odasına girmesine izin vermediğini öğrendiğinde İmam Kulu Han, onun şerefine verdiği ziyafete hiçbir cariyeyi davet etmedi (De Silva y Figueroa 2011, I; 365).

Karşılama törenlerinde genelde cariyeler ve sâkîler müziğe eşlik ederek dans ederdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 319). Bu cariyelerin bir kısmı ata binerek karşılama törenine

¹⁰⁹ Garcia de Silva y Figueroa bu inancı gülünç bulmuştu. Öyle inananları kandırmak için aslında çok yaşlı olduğu için kendi geçmişini hatırlayamadığını söyledi (De Silva y Figueroa 2011, I; 313)

katılırlardı. Ata binen bu cariyeler dans eden cariyelere göre daha zengin bir görünüme sahipti, çünkü kıyafetleri diğerlerine göre daha pahalı görünüyordu ve alın ile boyunları incilerle süslenmişti (De Silva y Figueroa 2011, I; 319).

Bu ata binen kadınların hepsinin saçları simsiyahtı, ama bir tanesinin saçları sarıydı ve teni inanılmaz derecede beyazdı. Bu kadınlar sonradan attan inip elçi için dans ettiler (De Silva y Figueroa 2011, I: 320). Aynı dansçılar bir boğa güreşinin ardından zengin kıyafetler ve mücevherler giyerek yeniden dans ettiler. Elçi bu dansların bir karşılığı olarak birkaç abbasi¹¹⁰ verdi (De Silva y Figueroa 2011, I; 324).

Kervanların yanında bazen fahişelerin gittiğini de kısa bir metin parçasından anlıyoruz. Garcia de Silva y Figueroa'nın kervanında da bir fahişe bulunuyordu ve elçi bunun öğrenir öğrenmez tercüman Jusepe Salvador'a bu kadını ileriye götürmesini rica etti. Ancak, bunun hemen ardından Jusepe Salvador'un cesedi başsız bulundu. Elçi bu kadının Hindistan kökenli olabileceğini ileri sürmüştür (De Silva y Figueroa 2011, I; 268).

2.4. GARCÍA DE SİLVA Y FİGUEROA'NIN GÖZÜNDEN SÂKİLER

Garcia de Silva y Figueroa'nın katıldığı ziyafetlere ve karşılama törenlerine de dansçı oğlanlar veya sâkiler katılıyordu. İspanyol elçi bu sâkilerin çoğunun Gürcü asıllı olduğunu ileri sürmüştü. Şah Abbas dönemindeki Kafkasya seferlerinden dolayı birçok Gürcü, Çerkez, Rus esirleri İsfahan'a götürülmüş olup sâkî, cariyeye olarak veya genel anlamda fuhuş için kullanılıyorlardı. Garcia de Silva y Figueroa Şiraz şehri hakkında bahsederken, bu durumu anlatmıştı (De Silva y Figueroa 1905, II; 50-51).

Comentarios'da özellikle genç oğlanların saçlarının uzatılarak kadın gibi giydirilmeleri ve dansçı olarak kullanmaları kınanmıştı. Gürcistanlı çocuklar Şah Abbas tarafından ganimet olarak getiriliyor, Rus veya Çerkes asıllı oğlanlar ise Tatar ve Lazlar tarafından kaçırılıp

¹¹⁰O dönemdeki para birimi.

köle olarak Darbent¹¹¹ ya da Bakı şehirlerinde satılıyordu. Ayrıca, Şirvan hükümdarı da bir miktar köle göndermekle beraber tüccarlar da köleler getiriyorlardı¹¹². Bu amaçla genç çocukların kullanılmasının toplum tarafından büyük bir günah olarak algılanmasına rağmen zengin adamlar tarafından alınmalarını olağan bir şey gibi anlatmıştı (De Silva y Figueroa 1905, II; 50-51).

Garcia de Silva y Figueroa İran müziklerinden hoşlanmamasına rağmen kendi odasında müzisyenlerle beraber dansçı oğlanlardan bir tanesi ona özel bir gösteri yaptı.

Elçi, daha önce, şehre girmeden gerçekleştirilen törende¹¹³ de dans eden oğlanın 14 veya 15 yaşında olduğunu, Gürcü dansçı oğlanın müziğe eşlik ederek kadınsı hareketler ederek dans ettiğini, saçlarının uzun olduğunu ve ellerindeki iki tane küçük zili çaldığını söylemektedir (De Silva y Figueroa 2011, I; 212). Birkaç gün sonra, bir grup müzisyenle beraber aynı Gürcü oğlan elçinin odasına girmiş, gösteri bittikten sonra elçiye verdiği çiçek dolu bir küçük sepetin içinde bir dinî resim koymuştur. Bu resimde çıplak Hz. Meryem ile çocuk Hz. İsa çizilmiştir. Oğlan ağlayarak elçinin önünde diz çözmüş ve sepeti elçiye vermiştir. Çevirmen aracılığıyla elçiye hikayesini anlatmıştır. İslam'a dönmesini isteyenler olmasına rağmen kendisi Hristiyandı ve memleketinden bu dini resmi getirmiştir. Bu resme layık olmadığı için onu elçiye verdiğini söylemiştir. Elçi resme dua edip onu kabul etti (De Silva y Figueroa 2011, I: 216)

Bu tür danslarından hoşlanmayan elçi kitapta bu duruma ilişkin şu şekilde bir durum anlatmaktadır. Bir ziyafet sırasında bir grup genç oğlan dans ediyordu. Kral en iyi iki dansçıyı seçip onları yarıştırdı. Biri İranlıydı, diğeri ise İslam'a dönen bir Çerkez gençti. Her iki genç güzel elbiseler giyerek ve kadınsı hareketler ile dans ediyordu. Çeşit çeşit danslar yaptılar, çoğu çok erotikti. Elçi bu dansları sevmedi ve ayıp buldu, ama genel

¹¹¹ Herhalde bugünkü Dağıstan Cumhuriyetinde yer alan Darbent şehrini kastetmişti.

¹¹²Şah'a getirilen kadın köleler hareme giriyor, erkek köleleri ise asker olarak kullanılıyordu (De Silva y Figueroa 1905, II: 110)

¹¹³Genelde şehirlere girmeden bir tören gerçekleştiriyordu ve hem cariyeler hem de bu dansçı oğlanlar dans ediyordu (De Silva y Figueroa 2011, I :244)

olarak ziyafete katılanların çok hoşuna gitti. Misafirler dansçıların birini tutuyorlardı (De Silva y Figueroa 1905, II; 381-382)

SONUÇ

Garcia de Silva y Figueroa'nın *Comentarios* eseri siyaset ve tarihe odaklı bir kitap olmasına rağmen, dikkatle incelendiğinde Safevi Saray ve sosyal hayatına dair de eşsiz bilgiler verildiği görülmektedir. İspanyol elçi şahit olduğu muhtelif olaylara yabancı gözüyle bakmasına rağmen fazla ahkam kesmeden, çeşitli klasik tarih kitaplarında okuduklarına ve herhalde yanındaki çevirmenlerin verdiği bilgilere dayanarak gördüklerini çok sadık bir şekilde bugüne aktarabildiğini söylemek mümkündür.

Sunduğumuz bu çalışmada, elçiliğin siyasal hedeflerinin detaylarına girmeden iki ana konuya odaklandık. Böylece Safevi dönemindeki protokol ve sosyal hayata dair Garcia de Silva y Figueroa'nın *Comentarios* kitabında sunduğu zengin bilgilerini ve anetdotlar dikkatli bir şekilde ele aldık Safevi İmparatorluğu kaynakları sınırlı olduğu için şimdiye kadar tarihyazımında tarihçiler daha çok o döneme dinî ve siyasî olaylar üzerine çalışmayı tercih etmiştir. Burada ise, İran'ın toplumsal tarihine dair veriler kullanılarak meselenin farklı yönlerinin öne çıkarılmasına çalıştık.

Daha önce Garcia de Silva y Figueroa'nın *Comentarios* kitabı sadece o dönemdeki İspanya-İran ilişkilerini incelemek için veya Portekiz'e ait kolonilerinin coğrafi özelliklerini öğrenmek için kullanılmıştır. Fakat, kitabı okuyarak İspanyol elçinin toplumsal tarihe dair verdiği bilgiler üzerine çalışmanın da verimli olabileceğini ve bu eserin önceden çok az çalışılmış bir konu hakkında ilginç bilgiler elde etmek için imkan sunduğunu göstermek istedik.

Comentarios yabancı elçileri nasıl karşılanıp ağırlandığını ayrıntılı bir şekilde öğrememizi sağlamaktadır. Bundan başka yenen çeşitli yemeklerden padişah ve yerel yöneticilerin giyisilerine kadar her şeyi betimlemişti. Ayrıca, kabul törenleri, çalınan müzikleri, oynanan oyunlar veya Saray'ın adetlerinden de bahsetmektedir. Sonuç olarak Seyahatname'de verilen verileri bir araya getirerek Şah Abbas dönemindeki karşılama ve ağırlama sürecini ziyafete odaklanmış bir biçimde anlatmaya çalıştık.

Ziyafete odaklanmamızın nedeni elçiliğin karşılama ve ağırlama sürecinin kritik noktası olduğunun düşünülmesidir. Elçinin her durduğu köy veya şehir yerel yöneticiler ya da padişah muazzam bir ziyafetle elçi ve heyetini onurlandırıyor. Bu şekilde, ülkenin zenginliği, hükümdarın gücü ile misafirperverliğinin gösterilmesi ile beraber siyasî sohbetler ya da imalı mesajlar elçiye veriliyordu.

Hristiyan olan ve Kastilya'dan gelen bu diplomat için Safevi İran'daki kadınların durumu ilginçti. Bu yüzden İran kadınlarını çok az görmesine rağmen ayrıntılı bilgiler vermişti. Verdiği ayrıntılar başka kaynakların kadınlar hakkında akardığına çok yakın olduğu için onun gözüyle kadınları ve cariyeleri, elbette bir yere kadar, canlandırmak mümkündür. Safevi toplumunda her işte önde gelen erkekler hakkında yeterince bilgimiz vardır. Buna karşın özellikle padişahın ailesine mensup olmayan kadınlara dair elde edebildiğimiz bilgiler çok kıymetlidir. Bunun en iyi örneği belki Garcia de Silva y Figueroa'nın Gülhanım adlı yerel yönetici ile karşılaşmasıdır.

Aynı zamanda, iki cinsiyet arasında kalan sâkîler de dikkat çekicidir. Garcia de Silva y Figueroa'nın aktardığı olaylar nereden geldiklerini, nasıl alınıp satıldıklarını ve sahipleri tarafından nasıl kullanıldıklarını daha yakından görmemizi sağlamaktadır. Hattâ bu genç oğlanların bir tanesi kendi hikayesini elçiye anlatmıştır ve bu olay kitapta da dile getirilmiştir.

Dolayısıyla, Garcia de Silva y Figueroa'nın yazdığı *Comentarios* eserinin İran'ın toplumsal hayatını daha iyi anlayabilmek için faydalı olduğunu kanıtlamaya çalıştık. Bu perspektiften, diğer seyyahların yazdıkları değerli seyahatnamelere sistematize bir şekilde karşılaştırarak Safevi İran'ın toplumsal hayatı hakkında daha mükemmel bir tablo çizilmesinin sağlayabileceği kanaatindeyiz.

RESİMLER

Şah Abbas. 1618.

Safevi dönemine ait bir kılıç.

16. yy. ait İranlı bir miniyatür. Bu miniyatürde süslenmiş bir at görülmektedir.

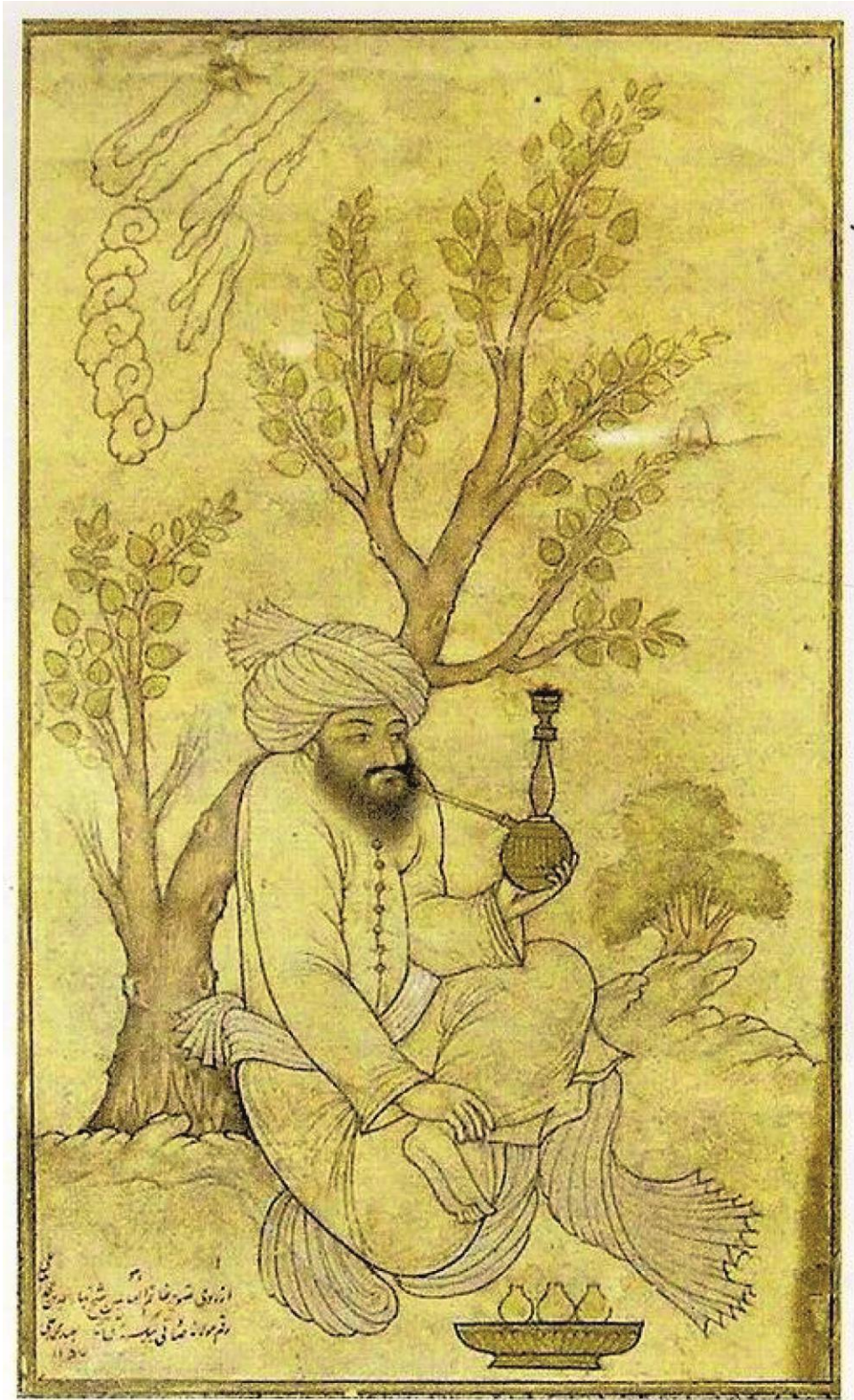
Ziyafet. Çihil Sütün Sarayındaki duvar resmi.

Genç kadın müzisyen. 16. Yy.

Çövkən oyunu. 1546. Shah Mahmud.

Adam nargile içerken.

Beyaz çarşafılı İranlı kadın. Rıza Abbasi.

Şah dönemindeki İranlı bir kadın. Rıza Abbasi.

Şah Abbas ile bir sâkî konuşurken. Sâkî Şah'a şarap sunmaktadır. Muhammet Kasım. 1627. Louvre Müzesi. Paris.

Sâki

Sâki

KAYNAKÇA

Yayınlanmış Kaynaklar

- De Silva y Figueroa, Garcia, *Comentarios de D. García de Silva y Figueroa de la embajada que de parte del rey de España Don Felipe III hizo al rey Xa Abbas de Persia. I. Cilt.* Madrid: Sociedad de Bibliófilos Españoles (1903).
- De Silva y Figueroa, Garcia, *Comentarios de D. García de Silva y Figueroa de la embajada que de parte del rey de España Don Felipe III hizo al rey Xa Abbas de Persia. II. Cilt.* Madrid: Sociedad de Bibliófilos Españoles (1905).
- De Silva y Figueroa, Garcia, *Comentarios de D. García de Silva y Figueroa de la embajada que de parte del rey de España Don Felipe III hizo al rey Xa Abbas de Persia. I. Cilt.* Lizbon: CHAM (2011)

ARAŞTIRMA & İNCELEME

- Alferes Pinto, C. (2011). Presentes ibéricos e “goeses” para ‘Abbas I: por D. García de Silva y Figueroa e D. Frei Aleixo de Meneses. Loureiro, R.M.; Costa Gomes, A.C.; Resende, V. içinde, *Estudos sobre Don García y Figueroa e os “Comentarios” da ambaixada à Pérsia (1614-1624)*. Lizbon: CHAM.
- Blow, D. (2009) *Shah Abbas: The Ruthless King that became an Iranian Legend*. Londra: I.B. Tauris.
- Canby, S.R. (2009) *Shah Abbas: The Remaking of Iran*. Londra: British Museum Press.
- Canım, R. (2009) Sâkînâme. Çeşitli Yazarlar içinde *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Felsefi, N. (1367) Zindegani-yi Şah Abbas-i Bozorg. II. Cilt. Tahran: Guncine-yi tehkikat-i İranç

- Gil, L. (2011). Biografia de don García de Silva y Figueroa. Loureiro, R.M.; Costa Gomes, A.C.; Resende, V. içinde, *Estudos sobre Don García y Figueroa e os “Comentarios” da embaixada à Pérsia (1614-1624)*. Lizbon: CHAM.
- Kupeli, Ö. (2014). *Osmanlı-Safevi Münasebetler*. İstanbul: Yeditepe.
- Mathee, R. (2000). Prostitutes, Courtesans and Dancing Girls: Women Entertainers in Safavid Iran. Mathee, R.; Baron, B. *Iran and Beyond*. Costa Mesa: Mazda Publishers.

Ek 1: Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu

Ek: 2. Orijinallik Raporu

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Renata VAZQUEZ SANTAMARIA

Doğum Yeri ve Tarihi: Madrid, 09/06/1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Universidad Autonoma de Madrid- Tarih, 2006-2010

Yüksek Lisans Öğrenimi: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, 2012-2015

Bildiği Yabancı Diller: İspanyolca (ana dili), İngilizce (iyi), Türkçe (iyi), Farsça (orta)

İş Deneyimi

Stajlar :-

Projeler :-

Çalıştığı Kurumlar : Madrid'deki T.C. Büyükelçiliği (Çevirmen)

İletişim

E-Posta Adresi : renata.vzq@gmail.com

Tarih: 21 Ocak 2015